

ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ АРМІЇ, КОНВЕРСІЇ ТА РОЗЗБРОЄННЯ
CENTER FOR ARMY CONVERSION AND DISARMAMENT STUDIES

15 травня 2017

ВИКЛИКИ І РИЗИКИ

Безпековий огляд ЦДАКР № 9 (72)

Адреса: Вул. Іллінська, 10, офіс 5, Київ, 04070
тел.: +38 (044) 425-42-10
www.cacds.org.ua

Безпековий огляд «ВИКЛИКИ і РИЗИКИ» Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння (ЦДАКР, www.cacds.org.ua) здійснюється аналітиками ЦДАКР за підтримки банку «Аркада». Для підготовки оглядів залучаються відомі експерти, дипломати, військові фахівці та спеціалісти усіх відомств, що працюють у безпековому середовищі України.

Метою публікацій Безпекового огляду «ВИКЛИКИ і РИЗИКИ» є оперативне та аналітичне інформування зацікавлених профільних структур, ЗМІ та громадян, що цікавляться актуальними проблемами безпеки України.

Кожний огляд присвячений короткому періоду (1 – 2 тижні), та містить експертні думки, які можуть не збігатися з офіційною позицією української влади.

@2014 Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння
У разі цитування обов'язкове посилання на ЦДАКР

Редакційна колегія:

Бадрак В.В. – головний редактор, директор ЦДАКР

Копчак В.І. – відповідальний секретар, заступник директора ЦДАКР

Самусь М.М. – заступник директора ЦДАКР з міжнародних питань

Члени Редакційної колегії:

Бондарчук С.В. – член Експертної Ради у галузі національної безпеки, генеральний директор ДК «Укрспецекспорт» (2005-2010 рр.)

Згурець С.Г. – головний редактор журналу «Експорт озупжя и оборонный комплекс Украины», директор інформаційно-консалтингової компанії (ІКК) Defense Express

Кабаненко І.В. – заступник міністра оборони (2014 р.), перший заступник начальника Генерального штабу ЗСУ (2012 – 2013 рр.), член Експертної Ради у галузі національної безпеки

Конопльов С.Л. – директор Гарвардської програми з чорноморської безпеки та програми з безпеки США-Росія і США-Південна Азія, член Експертної Ради у галузі національної безпеки

Литвиненко О.В. – заступник секретаря Ради національної безпеки і оборони України

Міхненко А.В. – головний редактор журналу «Ukrainian Defense Review»

Паливода К.В. – голова правління банку «Аркада», член Експертної Ради у галузі національної безпеки

Поляков Л.І. – голова Експертної Ради ЦДАКР, перший заступник міністра оборони України (2005 – 2007 рр.), заступник міністра оборони України (2014 р.)

Рябих В.О. – член Експертної Ради у галузі національної безпеки, директор з розвитку інформаційно-консалтингової компанії (ІКК) Defense Express

Щербак Ю.М. – письменник та громадський діяч, Надзвичайний і Повноважний Посол України в США (1994 - 1998 рр.), міністр охорони навколишнього середовища (1991 - 1992)

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ОЦІНКИ

У ДЗЕРКАЛІ ЕКСПЕРТНОЇ ДУМКИ

АНАЛІТИЧНІ РОЗРОБКИ

Основні виклики і ризики для України у першій половині травня 2017 року

Праворадикальні поплічники Кремля.
Центральноєвропейський зріз

Загрози розвитку ВТС України з країнами Заходу: Відверті оцінки західних фахівців

Франція: з новим президентом і старими скелетами у шафі

Использование частных военных компаний в современных военных конфликтах

Дональд Трамп versus Владимир Путин: перспективы отношений и вытекающие из них потенциальные риски и выгоды для Украины

Політика офіційної Угорщини щодо національної автономії у сусідніх країнах: правда та домисли

Ядерна стратегія Адміністрації Дональда Трампа

Основні виклики і ризики для України у першій половині травня 2017 року

ЦДАКР відзначає важливість рішення НАТО виділити понад мільйон євро на розвиток служби розмінування ДСНС України, про що було оголошено в квітні

Фахівці Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння (ЦДАКР) пропонують свій аналіз ключових тенденцій у сфері безпеки і оборони першої половини травня 2017 року.

Ризики воєнного характеру

Протягом першої декади травня українська сторона щодня фіксувала на Донбасі десятки обстрілів позицій ЗСУ з боку проросійських бойовиків. За цей період (з 1 по 14 травня) загинуло 8 українських воїнів, 67 тримали поранення різного ступеня тяжкості.

Під найбільш щільним вогнем сепаратистів опинились околиці Донецька та Маріуполя, Мар'їнка і населені пункти в районі Світлодарської дуги. З огляду на це, життя цивільного населення прифронтових територій залишається в небезпеці, про що свідчать непоодинокі випадки поранень мирних жителів

внаслідок ударів ворожої артилерії. 13 травня стало черговою чорною сторінкою україно-російської війни – внаслідок вогню бойовиків по житлових кварталах Авдіївки загинули четверо місцевих мешканців.

Не меншу загрозу для життя громадян, які проживають у зоні конфлікту, становлять міни та боеприпаси, які не розірвалися. Згідно з даними, які на початку травня оприлюднила Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ на Донбасі, з 2016 року на сході України на мінах підірвалися 154 цивільні особи. Відповідно до звіту Женевського центру гуманітарного розмінування (GICHD) і Стокгольмського інституту миру (SIPRI) Україна входить до першої п'ятірки країн за кількістю жертв протитанкових мін. Минулого року в Україні було зафіксовано 37 випадків вибухів мін, жертвами яких стала 101 лю-

Міністр оборони Естонії Маргус Тсахкна вважає, що ці маневри Москви фактично є початком окупації Білорусі

дина, 43 загинуло. За оцінками експертів, розмінування Донбасу може тривати протягом 15 років після припинення бойових дій. Відтак ЦДАКР відзначає важливість рішення НАТО виділити понад мільйон євро на розвиток служби розмінування ДСНС України, про що було оголошено в квітні.

На початку травня в західних та вітчизняних ЗМІ з'явилися деталі проведення російсько-білоруських воєнних навчань «Запад-2017». Злагодження пройдуть на території Білорусі з 14 по 20 вересня. За повідомленнями російського командування, в них візьмуть участь близько 3 тисяч військовослужбовців з РФ і 280 одиниць техніки. При цьому міністр оборони Білорусі Андрій Равков уточнив, що загальна кількість учасників маневрів не перевищить 13 тисяч осіб.

Однак озвучені Москвою та Мінськом дані не викликають довіри ні в Україні, ні серед країн-членів НАТО. Днями Секретар Ради національної безпеки та оборони України Олександр Турчинов заявив, що на навчаннях «Запад-2017» Росія спільно з Білоруссю відпрацьовуватиме наступальні операції проти Польщі та Литви. Колишній Верховний головнокомандувач Об'єднаних збройних сил НАТО в Європі Філіп Брідлав у свою чергу вважає, що Росія приховує справжні цифри, і у військових маневрах буде задіяно приблизно 100 тисяч-

ний контингент. Аналітики Альянсу стверджують, що «Запад-2017» може стати найбільш масштабними навчаннями РФ біля західних кордонів. А видання The Wall Street Journal, яке нещодавно повідомило, що під час російсько-білоруських навчань може розгорітися нова криза біля кордонів країн Балтії. Міністр оборони Естонії Маргус Тсахкна вважає, що ці маневри Москви фактично є початком окупації Білорусі. При цьому він послався на дані розвідки Естонії та інших країн Альянсу, які свідчать про наміри РФ не виводити свої військові підрозділи з Білорусі після завершення навчань. У зв'язку з цим глава Пентагону Джеймс Меттіс під час поїздки до Литви заявив: «Будь-яке нарощування військової потужності такого роду є дестабілізуючим». При цьому американський генерал зазначив, що США виключають будь-яку пряму реакцію на російські військові навчання або потенційне розгортання ракет.

Росіяни зі свого боку висловлюють роздратування тим, що НАТО вирішило провести злагодження поблизу своїх східних кордонів саме напередодні навчань «Запад-2017». Окрім того, в рамках цих заходів НАТО може розмістити в Литві на певний час зенітно-ракетні комплекси «Петріот».

ЦДАКР нагадує, що з 2015 року Росія почала створення поблизу свого західного кордону трьох но-

Україна має підтримати ініціативу президента Білорусі Олександра Лукашенка про допущення спостерігачів НАТО на навчання «Запад-2017»

ЦДАКР наголошує, що ключовою ділянкою війни наразі залишається інформаційний фронт

Ключовими елементами російських інформаційних технологій сьогодні є використання базових цінностей, таких як наступ на національну пам'ять та руйнація ідеологічних чинників

вих дивізій (за офіційними даними чисельність солдат у кожній з них становить 10 тисяч солдат). За оцінками військових експертів, це угруповання військ РФ буде повністю розгорнуте і готове до вторгнення у сусідні країни до 2020 року. Відтак, Україна має підтримати ініціативу президента Білорусі Олександра Лукашенка про допущення спостерігачів НАТО на навчання «Запад-2017».

Внутрішньополітичні виклики

Під час травневих свят Росія продемонструвала використання інформаційних та диверсійних важелів підриву внутрішньополітичної стабільності України. Численні провокації 9 травня фіксувались у великих містах України, зокрема, Києві, Одесі та Харкові. Однак більшу увагу привернули зіткнення в Дніпрі. Заворушення на масових заходах засвідчують, що про російські структури, пов'язані з колишнім режимом, зберігають доволі високий мобілізаційний ресурс для дестабілізації ситуації в країні. При цьому особливе занепокоєння викликає можливість інфільтрації до лав правоохоронних органів агентів впливу місцевих фінансово-промислових груп, які прагнуть політичного реваншу. З цією метою здійснюються сплановані (ймовірно, за межами України) акції, спрямовані на дискредитацію влади і проєвропейського зовнішньополітичного вектору.

Враховуючи ці обставини, ЦДАКР наголошує, що ключовою ділянкою війни наразі залишається інформаційний фронт. Фахівці Центру фіксують зростання кількості і якості інформаційно-психологічних операцій російської пропагандистської машини в інформаційному просторі Заходу. Високою залишається небезпека нав'язування європейській спільноті картин радикалізації українського суспільства та тези про «зв'язки Києва з терористичними угрупованнями». Ключовими елементами російських інформаційних технологій сьогодні є використання базових цінностей, таких як наступ на національну пам'ять та руйнація ідеологічних чинників. При цьому, використовуються й суміжні сфери людського буття, такі як шоу-бізнес, мода та спорт.

Експерти ЦДАКР переконані у необхідності збільшення позитивного контенту в українському інформаційному просторі та координації зусиль держави і громадського сектору щодо створення та поширення позитивного іміджу України у світі. Окрім того, в ЦДАКР вважають, що владні структури мають діяти на упередження шляхом інформування української громадськості та міжнародної спільноти про існуючі та гіпотетичні напрямки дезінформаційних атак Росії.

3 травня Комітет міністрів Ради Європи ухвалив рішення щодо си-

туації в Криму, яке містить вимогу до Росії відновити Меджліс і пустити його лідерів до Криму. Однак вже наступного дня МЗС РФ оприлюднило офіційну заяву, в якій Кремль цинічно відмовився виконувати ухвалу європейської інституції, яка відстоює європейські цінності. Немов на підтвердження цього, силовики окупаційної влади Криму 8 травня, під час обшуку в будинку голови судацького Меджлісу Ільвера Аметова, побили його сина і вивезли в невідомому напрямку. Окрім того, останнім часом місцева «влада» активно практикує тактику залякування незгідних - в повсякдення увійшли так звані «профілактичні бесіди», які проводять місцеві органи «правопорядку» з сім'ями кримських татар.

З часу окупації півострова позиція Київ на міжнародній арені апелює до того, що Кремль систематично нехтує правами кримськотатарського народу. Слід нагадати, що в квітні Міжнародний суд ООН погодився на запровадження запобіжних заходів за позовом «Україна проти РФ» для захисту національних меншин в Криму. Це рішення гаазької Феміди стало вагомим аргументом, який має цементувати позицію міжнародної спільноти щодо невизнання анексії українського Криму. Відтак, предметні застереження викликає позиція Адміністрації США, яку не-

щодавно озвучив Держсекретар Рекс Тіллерсон. За словами головного дипломата Америки, «права людини більше не будуть визначати відносини США зі світом». Звісно, зміна певних акцентів у двосторонніх відносинах з іншими країнами – це питання виключної компетенції нового керівництва Сполучених Штатів. Однак українська влада повинна піднімати питання про готовність Білого Дому відстоювати права кримськотатарського народу.

2 травня в Луганську відбувся «круглий стіл» за участі місцевих бойовиків і представників лівих організацій з більш ніж 20 (якщо вірити організаторам) країн світу. В ході зустрічі з керівництвом так званої ЛНР, євродепутат від Італії Елеонора Фаренца (спікер Партії комуністичного відродження з питань культури і комунікацій) пообіцяла підняти питання про статус ДНР і ЛНР в італійському парламенті. Більше того, Фаренца має намір ініціювати в Європарламенті обговорення петиції, яка закликає до припинення підтримки уряду України і визнання ДНР та ЛНР. Також євродепутат планує запросити до Страсбурга представників сепаратистів. Обговорювались і пропозиції відкриття диппредставництв «республік» у США та Італії (а саме в Неаполі).

Цілком очевидно, що спроби легітимізувати ЛДНР на Заході че-

Стратегічна мета Путіна залишається незмінною – вмонтувати окуповані території в конструкцію української держави, тим самим паралізувавши її можливості та волю до спротиву зовнішнім загрозам. Імітуючи загрозу бодай обмеженого визнання ЛДНР в європейських країнах, Кремль намагається підштовхнути Київ до прямих переговорів з Донецьком та Луганськом

рез проведення подібних зборищ приречені повторити долю «міжпланетного шахового турніру в Нових Васюках».

Однак у тіні пафосної риторики «корисних ідіотів» Кремля з середовища західних ліворадикалів проглядаються чіткі обриси стратегії Москви відносно Донбасу. Російська влада не планує інтегрувати до свого складу ЛДНР, про що днями публічно «нагадав» Дмитрій Песков («Москва не намагається інтегрувати в Російську Федерацію незнані республіки Донбасу - ДНР і ЛНР», - заявив прес-секретар Путіна). Стратегічна мета Путіна залишається незмінною – вмонтувати окуповані території в конструкцію української держави, тим самим паралізувавши її можливості та волю до спротиву зовнішнім загрозам. Імітуючи загрозу бодай обмеженого визнання ЛДНР в європейських країнах, Кремль намагається підштовхнути Київ до прямих переговорів з Донецьком та Луганськом.

Тим часом делегація Міністерства фінансів України зустрілася з міністром торгівлі США Уїлбуrom Россом. Ключовою темою зустрічі стало питання залучення в Україну інвестицій. За словами українського міністра фінансів Олександра Данилюка «фінансова підтримка України продовжиться, тому що наша країна є стратегічно важливою в регіоні».

Принагідно варто відзначити, що днями президент США підписав закон про фінансування роботи уряду до кінця фінансового року, відповідно до якого визначається виділення близько \$560 млн. на підтримку України. \$150 млн. з цієї суми планується використати в рамках «Ініціативи допомоги Україні у сфері безпеки».

Виклики та ризики на міжнародній арені: Україна в контексті американсько-російських відносин

Чи не найбільшим «землетрусом» на Капітолійському пагорбі протягом першої декади травня стало звільнення директора ФБР Джеймса Комі, який розслідував зв'язки оточення свого «шефа» з Росією. Такий крок президента США спричинив невдоволення в лавах демократів і частини республіканців (представник останніх, Джон Маккейн, після звільнення очільника ФБР закликав до створення в Конгресі спеціального комітету для розслідування втручання Росії у вибори в США). В місцевих ЗМІ дане кадрове рішення також не знайшло широкої підтримки.

З часу вступу Трампа на посаду Білий дім опинився в положенні слона у фарфоровій крамниці американсько-російських відносин. Під тиском звинувачень у тому, що двері Овального кабінету відчини-

Низька динаміка війни на Донбасі зміцнила серед значної частини американського істеблішменту уявлення про український кейс як ще один «заморожений конфлікт» на пострадянському просторі, розв'язання якого має залишатись тягарем на плечах ЄС (фактично Німеччини та Франції)

лись перед його нинішнім хазяїном не без допомоги Кремля, в оточенні президента США, вочевидь, вирішили певний час не педалювати питання налагодження зав'язків із Москвою. Схоже, в Кремлі з розумінням поставились до цієї ситуації і не робили особливої трагедії з того, що Трамп протягом перших місяців свого президентства не поривався зустрітися з Путіним.

Однак ажіотаж навколо закидів у зв'язках із Москвою деяких представників команди Трапа (і навіть його самого) не влігся й досі. Відтак дипломати США і РФ почали активно працювати над порядком денним майбутньої зустрічі двох президентів, яка має відбутися в липні на полях саміту G-20. При цьому деталі майбутніх переговорів ретельно приховуються обома сторонами. Інтриги додають і офіційні заяви різних представників адміністрації Трампа, які часто звучать в дисонанс.

Фахівці ЦДАКР вважають, що не варто перебільшувати ймовірність кулуарних домовленостей між Трампом і Путіним, з огляду на те, що:

- Україна, як і за попередньої адміністрації, залишається поза епіцентром зовнішньополітичних пріоритетів США. Тому головна увага під час зустрічі глав США та РФ буде приділятися близькосхідній проблематиці і контролю за скороченням стра-

тегічного наступального озброєння;

- низька динаміка війни на Донбасі зміцнила серед значної частини американського істеблішменту уявлення про український кейс як ще один «заморожений конфлікт» на пострадянському просторі, розв'язання якого має залишатись тягарем на плечах ЄС (фактично Німеччини та Франції). В той же час, Вашингтон зацікавлений у збереженні нинішнього формату переговорів, що дозволяє США підтримувати стійкість України, зберігаючи при цьому більше можливостей для гнучкої політики в регіоні;
- незважаючи на те, що Україна досі залишається поза маршрутами закордонних вояжів представників вищого еталону американської дипломатії, Київ не опинився в положенні третього лишнього в американсько-російських відносинах. Навпаки, контакти адміністрації США з Кремлем, в ході яких обговорюється українське питання, супроводжуються консультаціями з українською стороною. Останнім свідченням цього стала зустріч міністра закордонних справ Павла Клімкіна та посла України в США Валерія Чалого з президентом США безпосередньо після того як той мав зустріч з главою російського МЗС Сергієм Лавровим.

На фоні відставки Джеймса Комі непоміченими у вітчизняному інформаційному просторі залишилися чутки про непорозуміння між 45-м президентом США та його радником з питань національної безпеки Гербертом МакМастером. Так, за інформацією Bloomberg, Трамп невдоволений тим, що МакМастер вмовляв його не використовувати публічно фразу «радикальний ісламський тероризм» (з точки зору радника, така риторика лідера США шкодить відносинам США з мусульманським світом) і не прислухається до порад самого Трампа щодо кадрової політики у своїй вотчині – Раді національної безпеки США.

В контексті України ця обставина може сповільнити процес налагодження контактів з адміністрацією США, адже МакМастер вважається противником заgravань з Москвою і не з чуток знайомий із ситуацією на сході України та реальними потребами наших збройних сил (раніше він вивчав досвід ЗСУ на Донбасі).

Виклики для України на міжнародній арені: загроза експорту гібридної війни стає реальнішою

На початку травня у Вашингтоні було прийняте рішення про збільшення об'ємів військової допомоги курдам на півночі Сирії. США планують поставляти Демократичним силам Сирії боеприпаси, стрілецьку зброю, кулемети, а також будівельну техніку, в тому числі бульдозери і бронетехніку. Варто зазначити, що саме МакМастер є ініціатором активізації зусиль зі звільнення колишньої сирійської «столиці» Халіфату Ар-Ракки, тож позиції радника залишаються доволі міцними навіть за умови невдоволення Трампа.

Не дивно, що тактика Білого дому викликає роздратування в Анкарі, яка вважає альянс «Демократичні сили Сирії» терористичною організацією. Тому майбутні параметри американсько-турецьких відносин можуть бути визначені в ході переговорів Трампа та Ердогана 16 травня. Питання підтримки курдів міжнародною коаліцією турецький президент підніматиме також 25 травня на саміті НАТО в Брюсселі. Однак, зважаючи на безпрецедентно низький градус нинішніх відносин Туреччини і ЄС, та небажання Анкари йти на поступки в питанні курдської автономії на півночі Сирії і екстрадиції з США проповідника Фетуллаха Гюлена, можливість того, що в короткостроковій перспективі Анкара знайде спільну мову з рештою членів НАТО залишається незначною.

Загнавши себе в геополітичний глухий кут у відносинах із Заходом, Ердоган змушений йти на зближення з Москвою, зокрема, і в пи-

Берлін фактично солідаризується з українською позицією – «спершу безпека, потім політичний процес»

танні координації дій у Сирії. На початку травня в астанинському форматі були затверджені чотири «зони деескалації», які сприятимуть запобіганню прямих зіткнень між силами повстанців і режимом Башара Асада.

Перша половина травня виявилась надзвичайно результативною для російської дипломатії. Протягом двох тижнів відбулися візити канцлера ФРН Ангели Меркель та турецького президента Ердогана до Сочі, переговори Лаврова та Тіллерсона в Москві і Вашингтоні (російський міністр навіть отримав аудієнцію у Трампа), 14 травня Путін зустрівся з главою КНР Сі Цзиньпіном.

Кремлівська пропаганда вже поспішила констатувати, що стратегія міжнародної ізоляції Росії зазнала краху. Однак на ключових для Кремля напрямках щодо західних санкцій та зниження рівня підтримки України міжнародною спільнотою, Москва не змогла досягти жодного помітного успіху. Це переконливо засвідчують слова канцлера Ангели Меркель, сказані на спільній конференції з російським президентом: «Ми, звичайно, хочемо забезпечення того, щоб Україна отримала доступ до свого державного кордону – це теж частина Мінських домовленостей – і потім забезпечити політичне рішення, яке спрямоване на проведення місцевих виборів». Таким

чином, Берлін фактично солідаризується з українською позицією – «спершу безпека, потім політичний процес». Отже, незважаючи на інтенсифікацію міжнародних контактів, Москва так і не спромоглася зрушити свого воза на Донбасі у потрібному їй напрямку.

Така ситуація лише розпалює апетити Кремля. Днями Лавров прийняв участь у роботі Арктичної ради (міжнародний форум, який об'єднує вісім держав, територія яких повністю або частково знаходиться в Заполяр'ї – Канаду, Данію, Фінляндію, Ісландію, Норвегію, Росію, Швецію, США). Цьогорічна рада зібрала також чимало країн, які мають статус спостерігача – Китай, Італію, Іспанію, Японію, Південну Корею, Сінгапур та Індію). З огляду на обмежений економічний потенціал, в арктичному регіоні Росія робить ставку на військовий аспект присутності, чим намагається створити політико-дипломатичний тиск на інших членів Арктичної ради.

Протягом останніх років Кремль розгорнув значні військові потужності на Кольському півострові. На островах архіпелагу Франца-Йосифа створюється військова база для дислокації підрозділів протиповітряної оборони Північного флоту «Арктичний трилисник». У Міноборони РФ також заявили що невдовзі в Арктиці буде розміщена дивізія протиповітряної

Подальше втягування Вашингтону у внутрішньоафганську кризу відволікатиме Штати від нашого регіону та надасть Москві нові важелі для шантажу Білого дому

Україна має бути готовою до безпечових викликів, які постануть перед нашою країною у випадку реваншу проросійських сил в Молдові

оборони, яка прикриватиме північну територію Росії від Нової Землі до Чукотки. Особливу увагу також слід звернути на наміри воєнного керівництва РФ устаткувати крилатими ракетами «Калібр» субмарини Північного флоту.

Іншим напрямком проектування гібридної війни проти Заходу може стати Афганістан. Нещодавно таліби захопили стратегічно важливе місто Сангін на півдні країни. Але «найрезультативнішою» стала операція талібів в Мазарі-Шарифі 21 квітня, коли був розгромлений місцевий гарнізон (близько 150 афганських військових загинули). Командування НАТО ще в квітні звинуватило Росію у поставках озброєння талібам. Попри брак переконливих доказів, навряд чи доводиться сумніватися, що Кремль, пам'ятаючи своє фіаско в Афганістані за часів СРСР, відкине можливість «відплатити» США тією ж монетою. Хоча ситуація в цьому регіоні має досить віддалений вплив на вітчизняні реалії, подальше втягування Вашингтону у внутрішньоафганську кризу відволікатиме Штати від нашого регіону та надасть Москві нові важелі для шантажу Білого дому.

Щодо чорноморського напрямку агресивної політики Москви, варто вказати на вразливість Молдови перед загрозою застосування практик гібридної війни. На початку травня Конституційний суд Молдови визнав неконституцій-

ним перебування російських військових на території Придністровського регіону республіки. Суд підкреслив, що Молдова є нейтральною країною, однак «близько 11 відсотків території Молдови є окупованими, а російська армія не була виведена з Придністровського регіону». Конституційний суд республіки також дійшов висновку, що «принцип нейтралітету не перешкоджає участі Молдови в миротворчих операціях та військових навчаннях, спрямованих на підвищення боєздатності армії для того, щоб забезпечити безпеку країни».

Це рішення вже розкритикував проросійський президент Молдови Ігор Додон, який системно згортає співпрацю Збройних сил республіки з НАТО. Днями, на зустрічі з головою Держдуми РФ В'ячеславом Володіним молдавський лідер заявив, що вступ країни в НАТО є «категорично неприйнятним». Кардинальні зміни у зовнішньополітичному курсі Кишинєва можуть відбутись після листопада 2018, коли в Молдові відбудуться чергові парламентські вибори. Останні соціопитування свідчать, що орієнтована на зближення з Росією Партія соціалістів Республіки Молдова може отримати достатню підтримку виборців для формування однопартійного уряду. Відтак, Україна має бути готовою до безпечових викликів, які постануть перед нашою країною у випадку реваншу проросійських сил в Молдові.

Праворадикальні поплічники Кремля. Центральноевропейський зріз

*Лорант Дьорі,
Political Capital, Угорщина*

Європейська бюрократія виявилась неготовою до численних безпекових викликів, які скаламутили тихі води європейської політики

Інформаційна війна стала вістря гібридної агресії Росії проти Заходу задовго до анексії Криму. Дехто вважає точкою відліку цього протистояння «Мюнхенську промову» Путіна 2007 року, інші вказують на грузинсько-російську війну роком пізніше... Однак цілком очевидно, що саме українська Революція Гідності запустила процес токсичної реакції в пробірці кремлівської пропаганди, різкий сморід якої рознісся всім світом.

Руйнівний потенціал російської пропаганди став неприємною несподіванкою для західних столиць. В той же час, європейська бюрократія виявилась неготовою до численних безпекових викликів, які скаламутили тихі води європейської

політики. Чи зможе Брюссель відновити керованість союзного корабля під натиском Росії - покаже час.

Але складні суспільно-політичні процеси в Центральній Європі, пов'язані з конструюванням національної ідентичності в умовах ідеологічного вакууму Західної цивілізації, вочевидь, лише ускладнять життя єврочиновникам. Відлунням західноєвропейського правого та лівого політичного популізму в регіоні стала актуалізація місцевими елітами концептів національної пам'яті, які протиставляються більш тісній інтеграції з інституціями ЄС.

Цим настроям відкрито підіграє Москва. Аналогічно до своєї стратегії щодо Чорноморського регіону

В Центральноєвропейських країнах російська пропаганда намагається реанімувати фантомні болі, коріння яких пронизує все ХХ століття - період боротьби і поразки демократичної традиції державотворення в умовах нерівної конкуренції з тоталітарними системами

Поплічниками Кремля у цій діяльності стали мережі правих радикалів в країнах Вишеградської четвірки та Австрії. Тому для країн ЄС залишається вкрай актуальним питання ідентифікації основних проросійських акторів регіону

чи Балкан, Росія підживлює суспільні фобії в країнах Вишеградської четвірки, які повернулись до лона Заходу лише після розпаду соцтабору – за мірками європейської історії майже «вчора». Тому в Центральноєвропейських країнах російська пропаганда намагається реанімувати фантомні болі, коріння яких пронизує все ХХ століття - період боротьби і поразки демократичної традиції державотворення в умовах нерівної конкуренції з тоталітарними системами.

Така стратегія дає свій результат – серед радикалізованої частини суспільств регіону зростає переконання, що панєвропейський проект виявився затісним для збереження суверенітету окремої держави. Підтримуючи місцеві ревізійні сили у фінансовій, організаційній та ідеологічній площинах, Кремль діє за відомою формулою геополітики – розділяй і владарюй. Та, оскільки нині у Москви немає ресурсу для відновлення прямого управління над колишніми васалами Варшавського договору, їй залишається тільки «розділяти».

Поплічниками Кремля у цій діяльності стали мережі правих радикалів в країнах Вишеградської четвірки та Австрії. Тому для країн ЄС залишається вкрай актуальним питання ідентифікації основних проросійських акторів регіону.

Якщо й не вичерпну, то однозначно ґрунтовну відповідь на це

питання дає дослідження «Діяльність проросійських екстремістських груп в Центральній та Східній Європі», здійснене групою міжнародних експертів, що працювали у відповідному проекті угорського інституту політичного консалтингу та аналізу «Політичний капітал» (Political Capital Policy Research and Consulting Institute). До роботи над аналітичними записками щодо визначення проросійських впливів у середовищі радикальних націоналістів Австрії, Чехії, Угорщини, Словаччини та Польщі було залучено 15 експертів саме з країн, які потрапили у фокус вивчення. У кожній із цих країн питання кураторства та підтримки Кремлем діяльності цих осередків набуло якщо не критичного, то без сумніву загрозливого характеру.

Пропонуємо здійснити стислий аналіз та підсвітити головні реперні точки результатів цих досить нетривіальних та сміливих у наш час досліджень.

Австрія

Флагманом проросійських організацій в Австрії є ультраправа Австрійська партія свободи (АПС), яка має сьогодні 38 із 183 місць в нижній палаті австрійського парламенту – Національній Раді. При цьому переорієнтація керівництва партії на зближення з Кремлем відбулася ще в 2007 році, однак саме після анексії Криму контакти інтенсифікувалися в

рази. Так, нещодавно АПС уклала угоду про взаємодію та координацію з «Єдиною Росією», а останньою антиукраїнською акцією австрійських правих адептів Путіна став візит пред-

З огляду на ворожий до України дискурс, у межах якого діє АПС, цілком предметне занепокоєння викликає зростання підтримки партії серед австрійських виборців напе-

Ультраправа Австрійська партія свободи (фото: Reuters)

ставників партії на «Ялтинський міжнародний економічний форум», який проводила окупаційна влада Криму.

Як відзначають автори аналітичної записки про вплив Росії в середовищі європейських правих Австрії, співпраця АПС із Кремлем базується на ультраконсервативних цінностях, які протиставляються «декадентському» та корумпованому Заходу. Крім того, АПС не лише легітимізує внутрішню та зовнішню політику Російської Федерації, а й пропагує тези про моральну «перевагу» Кремля над Заходом.

редодні парламентських виборів, які відбудуться наступного року. Так, соціологічні опитування наприкінці 2016 року фіксували зростання електоральної підтримки АПС до рекордних для цієї партії 35% (на попередніх виборах 2013 року націоналісти отримали 20,5%). До речі, в другому турі президентських виборів (травень 2016) кандидату від АПС забракло всього лише 30 тисяч голосів для перемоги.

Втім мережа російського лобі в Австрії не обмежується рамками політичних партій. Вплив Кремля

простежується серед крайньоправих молодіжних рухів, серед яких здобувають популярність ідеї євразійства. Ідеологічна платформа Олександра Дугіна знаходить прихильників серед членів ісламофобської організації «Ідентитариський рух» (Identitarian Movement), ав-

схожому фарватері діє Центр континентального співробітництва (Center for Continental Cooperation), джерела фінансування якого частково знаходяться в Росії. При цьому обидві організації мають тісні зв'язки з Ідентитариським рухом в Австрії.

Інститут імені Суворова у Відні (фото: Главком)

стрійська філія якої була заснована в 2012 році. Ця структура зберігає потенціал до застосування насильства і, як зазначають австрійські експерти, володіє значним мобілізаційним резервом.

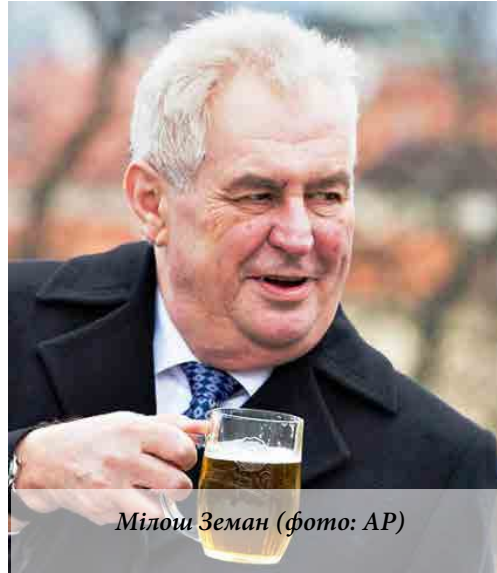
Іншим прикладом є заснований у 2014 році Інститут ім. Суворова у Відні, який відіграє роль сполучної ланки між проросійськими ультраправими групами і християнсько-фундаменталістськими колами. У

Чехія

Чеська Республіка є однією з небагатьох країн ЄС, в якій відверто проросійські заяви час від часу звучать з вуст представників політичної еліти. Так, серед українців недобру славу «друга Путіна» здобув чеський президент Мілош Земан. Гідну «конкуренцію» йому складає лідер партії «Свобода і пряма демократія» Томіо Окамура, який нещодавно «відзначився» заявою про те,

що ЄС «покарав Росію за злочини українських фашистів з Києва».

Серед парламентських партій Чехії традиційно орієнтується на Москву Комуністична партія Чехії і Моравії. В той же час на проросій-

Мілош Земан (фото: AP)

Навряд чи є простим збігом та обставина, що чеські воєнізовані рухи «Резерв Чехословацьких солдат» (The Czechoslovak Soldiers in Reserve) та «Національна самооборона» (National Home Guard) виникли після анексії Криму, а саме в 2015 році

ських позиціях стоять ідеологічні вороги комуністів – крайні праві партії «вулиці» – «Свобода і Пряма Демократія», «Національна Демократія» і «Робоча партія соціальної справедливості».

Однак на думку авторів дослідження, більш пильної уваги в контексті гібридних технологій впливу Кремля заслуговують місцеві парамілітарні структури. Навряд чи є простим збігом та обставина, що чеські воєнізовані рухи «Резерв Чехословацьких солдат» (The

Czechoslovak Soldiers in Reserve) та «Національна самооборона» (National Home Guard) виникли після анексії Криму, а саме в 2015 році.

Перша організація в своєму «меморандумі» закликає до неучасті Чехії в діяльності НАТО, яка може бути «спрямованою проти слов'янських націй». Як відзначають експерти «Політичного капіталу», до лав цієї організації входять переважно колишні військові, а їхній вишкіл проводиться з використанням летальної зброї. Друга структура, «Національна самооборона», була створена членами Націонал-демократичної партії у відповідь на міграційну кризу 2015 року для «захисту» Чехії від напливу мігрантів. Між іншим, у березні 2016 року делегація цієї організації відвідала так звану ДНР. Після цього, 1 вересня, в одному з найбільших міст Чеської Республіки Остраві відкрилось «консульство» ДНР. Варто відзначити, що на початку квітня Обласний суд міста Острава прийняв рішення про початок процедури ліквідації «представницького центру ДНР» на території Чехії. Однак та обставина, що чеській владі знадобилось півроку для закриття бутафорського «консульства» бойовиків, вказує на слабкий інструментарій протидії гібридним загрозам з боку Росії, а також брак усвідомлення масштабу відповідних загроз.

На переконання авторів дослідження про зв'язки Кремля та чеських націоналістів, хоч членами цих

Активність Москви стала поштовхом для заснування в Празі «Центру боротьби з тероризмом і гібридними загрозами»

Угорщина стає загальноєвропейським осередком альтернативних правих (alt-right), що створює сприятливий фон для дезінформаційної діяльності Кремля

організацій є лише кілька сотень людей, подібні структури можуть в потрібний момент дестабілізувати ситуацію ксенофобськими діями щодо мігрантів, чим неодмінно скористається Кремль та проросійські політсили всередині країни.

У 2015 році Чеська контррозвідка («Інформаційна служба безпеки») у щорічному звіті повідомляла, що «кремлівські лобісти» працюють на провокування соціальної і внутрішньополітичної напруженості в Чехії, а їхня мета – зруйнувати єдність НАТО і ЄС для того, щоб ізолювати Україну на міжнародній арені.

Така активність Москви стала поштовхом для заснування в Празі «Центру боротьби з тероризмом і гібридними загрозами». Організація розпочала роботу в поточному році, а до завдань її співробітників, підпорядкованих МВС Чехії, належить спостереження за підозрілими публікаціями та ідентифікація фейкових профілів і новин.

Угорщина

Експерти угорського інституту «Політичний капітал» зауважують, що Угорщина стає загальноєвропейським осередком альтернативних правих (alt-right), що створює сприятливий фон для дезінформаційної діяльності Кремля.

Яскравий приклад синтезу угорських радикальних націоналістів та російських пропагандистів - «Мо-

лодіжний рух 64-х округів» (HVIM), який вимагає відновлення кордонів Угорщини, що існували до розпаду Австро-Угорської імперії (на той час до адміністративного складу Угорщини належало 64 округи). У зв'язку з цим представники даної структури стверджують у своїх заявах, що Закарпаття не є частиною України та обіцяють захищати тамтешню угорську меншину. Можливо, саме з такою «метою» «Молодіжний рух 64-х округів» організовує в Угорщині пікети на підтримку сепаратистів на сході України.

Угорська неонацистська організація «Рух національний фронт», діяльність якої становила небезпеку для міжнародного порозуміння, була розпущена після того як 26 жовтня 2016 року її лідер Іштван Дьоркош вбив поліцейського. Слідство встановило, що ця організація мала тісні зв'язки з російськими дипломатами і службами (в журналістських розслідуваннях йдеться навіть про навчання з бойової стрільби, які «Рух національний фронт» проводив спільно з росіянами, що діяли під дипломатичним прикриттям).

Геополітичні зусилля Росії і цілеспрямована пропаганда підживлює угорські націоналістичні нарративи щодо повернення втрачених територій - Закарпаття та Трансільванії. Така риторика ідеально вписується в стратегію Росії, яка полягає у «розмиванні» кордонів в регіоні через

Найбільш помітною особливістю співпраці Кремля та словацьких праворадикальних парамілітарних угруповань є активний рекрутинг місцевих «пасіонаріїв» для подальшого залучення до терористичної діяльності на Донбасі у складі збройних формувань сепаратистів

Угорська неонацистська організація «Рух національний фронт» (Фото: Главком)

реанімацію та підживлення старих територіальних суперечок. За оцінкою авторів дослідження, в майбутньому на основі цих протиріч Москва може спробувати створити нові заморожені конфлікти.

Словаччина

Подібно до решти країн Вишеградської четвірки, в Словаччині на передовій російської пропаганди опинилась ультраправа «Народна партія — наша Словаччина», яка на минулих парламентських виборах (2016 р.) залучилась підтримкою 8% виборців, що на 6,5% або на 160 тис. голосів більше порівняно з результатами попереднього волевиявлення. Лідер цієї партії Маріан Котлеба, порівнював український Майдан з діями «терористів» та став ініціатором петиції про вихід Словаччини з ЄС і НАТО.

Однак найбільш помітною особливістю співпраці Кремля та словацьких праворадикальних парамілітарних угруповань є активний рекрутинг місцевих «пасіонаріїв» для подальшого залучення до терористичної діяльності на Донбасі у складі

Лідер партії «Народна партія – наша Словаччина» – відвертий фашист Маріан Котлеба (фото: Главком)

Мета Росії полягає у створенні напруги та обопільних провокацій на польсько-українському прикордонні, провокуванні конфліктності в сфері національної пам'яті між двома народами

збройних формувань сепаратистів. Відтак, аналітики «Політичного капіталу» звертають увагу на діяльність Школи підготовки тілоохоронців (The Private Secondary Professional School for the Protection of Persons and Properties) у Братиславі. Зокрема, стверджується, що в установі широко поширені антизахідні і антинатовські настрої. Ця обставина є цілком законною, адже, школа була заснована таким собі Штефаном Куріллою – сертифікованим інструктором російської системи «Спецназ» (створеної для спецпідрозділів міністерств оборони і внутрішніх справ Російської Федерації). Більш того, колишній очільник школи, Йозеф Ганджала, є членом «Асоціації Словацьких військових», яка виступає із засудженням відправки словацьких військових до Латвії в рамках зобов'язань щодо

стримування Росії в Балтійському регіоні, відповідно до рішень Варшавського саміту НАТО.

Та незважаючи на це, в Школі продовжується навчання поліцейських муніципальної поліції, митної служби і військової поліції. Завдяки таким близьким стосункам з інститутами безпеки Словаччини, проросійські агенти впливу отримують додаткові канали впливу.

Польща

Стратегія російської пропаганди в Польщі насправді не спрямована безпосередньо проти прозахідної геополітичної орієнтації, адже вороже ставлення до зовнішньої політики Кремля в польському суспільстві вкорінене значно глибше, ніж в інших країнах Вишеградської четвірки та Австрії. Відповідно, мета Росії полягає у ство-

Очільник союзу проросійських сил у Польщі Матеуш Піскорський (фото - Главком)

ренні напрути та обопільних провокацій на польсько-українському прикордонні, провокуванні конфліктності в сфері національної пам'яті між двома народами.

Тож автори дослідження про зв'язки польських націоналістів з Кремлем звертають увагу на діяльність пропутінської партії «Зміна» (Zmiana). До цього прокремлівського проекту увійшли колишні члени партій «Самооборона Республіки Польщі», «Комуністична молодь Польщі» та представники групи ультраправих націоналістів «Фаланга». На чолі союзу проросійських сил Польщі опинився одіозний місцевий політик Матеуш Піскорський, який раніше був спостерігачем на Кримському «референдумі» та запрошував представників сепаратистів Донбасу до Польщі «розповісти про своє бачення війни на сході України». В даний час польська контррозвідка вивчає особу Піскорського за звинуваченням у шпигунстві на користь Росії.

В той же час, за оцінкою експертів інституту «Політичний капі-

тал», такі антиукраїнські організації як «Національне відродження Польщі» та «Національно-радикальний табір» (неонацистська організація) не можуть бути звинувачені в симпатіях до Росії. Однак їхні вкрай напружені стосунки з українською громадою в Польщі та вороже відношення до ЄС опосередковано грають на руку Москви. В цьому і є принципова особливість «польського фронту» Кремля – на відміну від сусідів по Вишеграду та Австрії, де Кремль намагається виглядати «другом» та «альтернативою Заходу, що загниває», в Польщі підтримка та резонування антиросійських настроїв чітко лягає у концепцію створення осередків нестабільності, зокрема, щодо дестабілізації України через стимулювання антиукраїнського наративу над Віслою.

Матеріал підготовлено в рамках діяльності міжнародного інформаційного консорціуму з протидії пропаганді РФ «Бастіон»

Загрози розвитку ВТС України з країнами Заходу: Відверті оцінки західних фахівців

Стандарти НАТО охоплюють не лише технічні норми, вони також стосуються певних цінностей та порядку міжвідомчої взаємодії

Інше дуже важливе питання – це менеджмент, тобто сумлінне управління інститутами в оборонно-технічній індустрії. Це стримує багато компаній від того, щоб робити в Україні спільні проекти

Загрози розвитку ВТС України з країнами Заходу: Відверті оцінки західних фахівців

Військово-технічне співробітництво України із західними країнами, незважаючи на те, що оцінюється перспективним у майбутньому, перебуває наразі на не найвищому рівні. Що ж заважає проведенню більш тісної взаємодії? Чого очікують від України західні партнери?

Александр Вінніков, Голова Представництва НАТО в Україні, Директор Офісу зв'язку НАТО:

Україна має амбітну мету: досягти стандартів НАТО до 2020. Багато що було зроблено в контексті розробки реформ, але проблема тепер – в їх реалізації. Стандарти НАТО охоплюють не лише технічні норми, вони також стосуються певних цінностей та порядку міжвідомчої взаємодії. Все це вимагає змін як в способі мислення, так і в

межах корпоративних зв'язків. Так, це дуже важко виконати в умовах ведення війни, проте Україна зобов'язана впровадити стійкі реформи в сфері безпеки і оборони. І з цим не можна затягувати.

Потенціал військово-технічного співробітництва з Україною, на мою думку, дуже великий, тому що перш за все тут наявні цінні людські ресурси: освічені експерти та фахівці в даній галузі. І з боку країн НАТО, зокрема представників військової промисловості, існує значний інтерес до цього потенціалу в Україні. Гальмує весь процес розширення співробітництва, поперше, стандартизація – тобто перехід на стандарти, які загальноприйняті в країнах НАТО. Але, звичайно, цей процес тривалий. Інше дуже важливе питання – це менеджмент, тобто сумлінне управління інститутами в оборон-

но-технічної індустрії. Це стримує багато компаній від того, щоб робити в Україні спільні проекти. Боротьба з корупцією повинна стояти на першому місці, проте я також маю на увазі різні підходи до корпоративного управління.

Я знаю, що Україна зробила вже багато зрушень в усьому секторі безпеки. Затвердження усіх стратегічних документів – це дуже важливий крок, залишилося лише їх впровадити. З огляду на досвід Східноєвропейських країн, які увійшли в НАТО після розпаду Організації Варшавського Договору, процес трансформації може зайняти до 10 років. І це відбувалося без активної війни на їх території. Тому, якщо це може служити певним прикладом, я вважаю, що ви-

конання всіх стандартів Україною до 2020 – дуже амбітна мета.

Взагалі, реформувати країну під час конфлікту це складно, але тим не менш життєво необхідно.

Глен Грант, керівник проекту «Реформа системи житлового забезпечення», Проектний офіс реформ, Міністерство оборони України:

На мою думку, проблема розширення кооперації стосується напряму системи управління Збройних сил і полягає у тому, що Президент, і це закріплено в Конституції, напряму працює з начальником Генштабу, при цьому обходячи Міністерство оборони. Проте якраз саме Міністерство повинно відповідати за створення політики та стратегії. Якщо розділити полі-

Традиція контрактного менеджменту в Міністерстві поки що не сформована

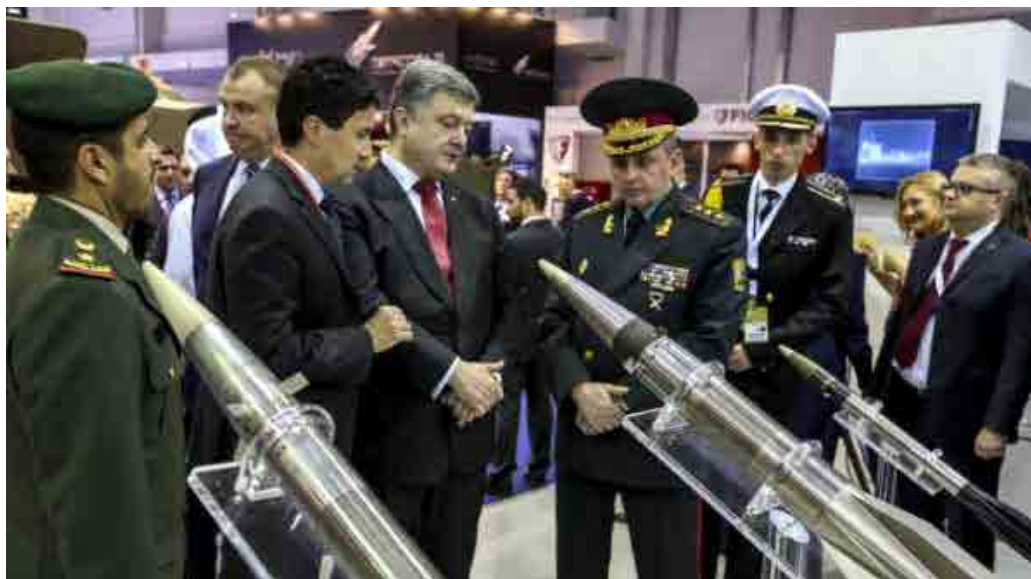
Ще однією проблемою, яка заважає ефективній роботі, є зловживання секретністю

тику й управління фінансовими потоками – бюджетом – така проріха у системі зникає, а ефективність управління підвищується.

Таким чином політичний курс направляє стратегічні та тактичні дії, проте не втручається у керування бюджетом. Також ясно, що традиція контрактного менеджменту в Міністерстві поки що не сформована. Контракт – це насамперед гроші, які повинні контролюватися фінансовим департаментом. Після підписання будь-якого контракту, він має деяку цінність. І якщо ця цінність не усвідомлюється, то з такими партнерами ніхто не захоче мати далі справу. Тому я вважаю, що в Міністерстві оборони необхідно впроваджувати такі навички контрактного менеджменту. Схожі проблеми спостерігаються не лише

в системі житлового забезпечення, але й в інших аспектах управління збройних сил.

Ще однією проблемою, яка заважає ефективній роботі, є зловживання секретністю. Наведу, як приклад, одну ситуацію. У ході роботи над реформою системи житлового забезпечення моїй команді було необхідно дізнатися, яка кількість казарм мають неякісно побудовані вбиральні та кухні, оскільки це питання піднімалося в пресі та його необхідно було вирішити. Відповідь на це була примірно такою: «Ми не можемо розголошувати цю інформацію, бо вона є секретною». Причина, чому подібна інформація є таємною, полягала у тому, що так би ми дізналися загальну кількість казарм і де вони розташовані. На це ми зауважили, що за допомогою

Модернізація та посилення української армії через військове та технічне співробітництво є обов'язковими для сучасного стану країни

Проте багато американських компаній не розглядають Україну в такому ракурсі, так як деякі остерігаються корупції, а деякі – східного сусіда

сервісу Google Earth за 3 хвилини можна дізнатися і їх кількість, і місцезнаходження – що і було зроблено нещодавно терористами на Сході. У відповідь прозвучало запитання, що таке Google Earth. Мені не хотілося б на цьому заострювати увагу, проте в Міністерстві є службовці, які не мають електронної пошти і ніколи нею не користувалися. Тут необхідно, на мою думку, підкреслити, що сьогодні не знати цих технологій – це створювати власноруч проблеми у майбутньому.

Дана Піттард, віце-президент з оборонних програм Allison Transmission:

Відносно довго США не сприймалася як серйозний актор на міжнародній арені, тому що вони була слабкою державою у військовому

відношенні. Така ситуація зберігалася доти, поки економічна та військова сила країни не досягла певної межі. Тому модернізація та посилення української армії через військове та технічне співробітництво є обов'язковими для сучасного стану країни. Україна має багату історію оборонної промисловості. Саме тут був спроектований та побудований танк Т-34, що (якби це не було важко визнати американським виробникам) був найкращим у часи Другої світової війни. Тому потенціал співробітництва завжди був і є значним, і ми – Allison Transmission Inc. – прагнемо стратегічного партнерства. Проте багато американських компаній не розглядають Україну в такому ракурсі, так як деякі остерігаються корупції, а деякі – східного сусіда.

Франція: з новим президентом і старими скелетами у шафі

*Ніколас Тензер,
президент Центру вивчення та дослідження політичних рішень (Франція),
Володимир Солов'ян,
керівник міжнародних проектів ЦДАКР*

В західноєвропейських країнах хвиля популізму в політиці досягла свого локального піку

Проевропейський дискурс завдав поразки проросійським наративам на полі французької політики

Перемога Еманюеля Макрона на президентських виборах у Франції стала справжнім ковтком свіжого повітря для Європейського Союзу. Після Брекзиту і несподіваного тріумфу Трампа, євровичовники в Брюсселі відчували, як навколо них з кожним днем зтягувався зашморг скептицизму щодо майбутнього ЄС. Однак успіх проєвропейських сил на повторних виборах президента Австрії (грудень 2016), парламентських виборах в Голландії (березень 2017) та переконливий результат Макрона в другому турі, дає підстави сподіватися, що в західноєвропейських країнах хвиля популізму в політиці досягла свого локального піку.

Проевропейський дискурс завдав поразки проросійським наративам на полі французької політики. Завдяки цьому Україні вдалось уникнути небезпеки повного розвалу міжнародної архітектури стримування Росії (або, принаймні, відтермінувати цей процес). Більш того, в ході виборчої кампанії Макрон на власному досвіді переконався - дискусія щодо безпеки, яку становлять для європейської демократії російські дезінформаційні кампанії та кібератаки, не є проявом пустого алармізму. Тож від нового господаря Єлисейського палацу Київ може отримати додаткову підтримку і розуміння в питанні протидії агресивній політиці Кремля.

Незважаючи на всі «заслуги» Макрона перед Україною, не слід забувати про низку факторів, які в короткостроковій перспективі можуть відтермінувати активізацію українсько-французького діалогу (як на двосторонньому рівні, так і в рамках Нормандської четвірки)

Перемога кандидата, який дистанціювався від двох політичних таборів, які протягом усієї новітньої історії Франції формували її уряди, свідчить про потужний запит французького суспільства на структурні реформи в економіці та соціальному секторі. Тож, якщо Макрон не виправдає цих сподівань, популісти без зволікань візьмуть реванш

Однак, незважаючи на всі «заслуги» Макрона перед Україною, не слід забувати про низку факторів, які в короткостроковій перспективі можуть відтермінувати активізацію українсько-французького діалогу (як на двосторонньому рівні, так і в рамках Нормандської четвірки).

У спадок від Франсуа Олланда новообраний президент Франції отримає гордіїв вузол соціально-економічних проблем, тісно вплетених у контекст усієї множини загальноєвропейських викликів. Тому перші місяці президентства Макрона будуть присвячені побудові спільної з Берліном платформи стійкості ЄС в умовах Брекзиту, мігрантської кризи та постійної загрози «бунту на кораблі», яким шантажують деякі центральноєвропейські столиці. Однак політичним елітам ФРН до вересня, коли мають відбутись місцеві парламентські вибори, буде не до проєктів Макрона, тож «медовий місяць» Парижу та Берліну доведеться відкласти щонайменше до осені.

Інший фактор, про який останнім часом не згадував хіба що лінивий – це те, що за Макроном не стоїть жодна з «традиційних» партій французького політичного спектру. На гребені президентського рейтингу Макрона його платформа «En Marche!» («Вперед!») має непогані шанси отримати чималий

шматок парламентського пирога на червневих виборах. Проте, для забезпечення більшості цього буде швидше за все, недостатньо. Тому літо для Макрона може видатись досить спекотним – доведеться шукати непрості компроміси з право- або лівоцентристами.

З іншого боку, масовий відтік кадрів з колапсуючої Соціалістичної партії під парасольку Макрона (наприклад, колишній прем'єр-міністр Франції, соціаліст Мануель Вальс 9 травня заявив, що бажає балотуватись на парламентських виборах від «En Marche!») ставить перед новим президентом Франції непросте завдання – розмістити нові фігури на шахівниці так, щоб іще до середини партії не опинитись в положенні цугцвангу.

В той же час, перемога кандидата, який дистанціювався від двох політичних таборів, які протягом усієї новітньої історії Франції формували її уряди, свідчить про потужний запит французького суспільства на структурні реформи в економіці та соціальному секторі. Тож, якщо Макрон не виправдає цих сподівань, популісти без зволікань візьмуть реванш.

Про ці та інші загрози і виклики, на які доведеться шукати відповіді новому керівництву Франції, розповів ЦДАКР президент Центру вивчення та дослідження політичних рішень (Франція) Ніколас Тензер.

Макрон та його оточення вважають агресивну зовнішню політику Кремля головною загрозою стабільності та мирному процесу в Україні

Тривогу викликає масштаб поширення дезінформаційних атак у соціальних мережах

Простий секрет успіху

Еманюель Макрон побудував свою передвиборчу кампанію в системі координат, яка є зрозумілою для різних груп виборців – центристів, поміркованих лівих та поміркованих правих. Показово, що прихильники Макрона сповідують ліберальні цінності та мають схоже бачення шляхів вирішення соціальних проблем, таких як мігрантська криза і безробіття. При цьому варто відзначити, що значна частина французького суспільства об'єдналася саме навколо несприйняття радикальних заходів, до яких закликають ліво- та праворадикальні політики.

Україна та Росія в міжнародній програмі Макрона

Макрон та його оточення вважають агресивну зовнішню політику Кремля головною загрозою стабільності та мирному процесу в Україні, Сирії та багатьох інших частинах світу. Розуміння цих викликів зміцнюється у французькому суспільстві відтоді як на сервери штабу Макрона були здійснені хакерські атаки (вочевидь, координовані російськими спецслужбами - ЦДАКР), а по кількох годинах після завершення виборчої кампанії, Wikileaks оприлюднив переписку членів команди Макрона, до якої «вкинули» фейки. Також тривогу викликає масштаб поширення дезінформаційних атак у соціальних

мережах. Тож новообраний президент не залишить без уваги ці факти під час переговорів з Путіним. Крім того, сьогодні надзвичайно важливо, щоб французька влада виступила з достатньо чіткою позицією і більш амбіційним поглядом щодо ролі Євросоюзу у гарантуванні безпеки регіону. На мою думку, найкращий спосіб зробити це – посилити франко-німецьку геополітичну вісь. До речі, перемога Макрона, ймовірно, закладе основу для імплементації спільного порядку денного у зовнішній політиці ЄС. Його міжнародна програма спрямована на відновлення і зміцнення засадничої суб'єктності Євросоюзу.

Варто також відзначити, що російські кібератаки, мета яких вплив на результат виборів у США, Німеччині, Франції та інших країнах - це новий вимір гібридної війни Кремля проти Заходу. Сьогодні ми є свідками засилля проросійських агентів у соціальних мережах, до яких також причетні і французькі громадяни. Їхня діяльність полягає у пропагуванні позиції Москви та поширенні фейкових новин. Це завдає великої шкоди нашій демократії, тож повинен бути знайдений відповідний правовий інструментарій, щоб запобігати подібним атакам. Вважаю, що французький уряд має робити більше у сфері інформаційного захисту. Тож те, що Макрон ставить за мету протидію

цим викликам є позитивним фактором для безпеки Франції.

Зовнішньополітичні пріоритети Франції та ЄС у контексті гібридних загроз

Риторика президента США Дональда Трампа підживлює відчуття непередбачуваності у міжнародних відносинах, а його стратегія стосовно Росії залишається туманною. З одного боку, державний секретар США Рекс Тіллерсон, міністр оборони Джеймс Меттіс, постпред США при ООН Ніккі Хейлі, радник президента США з нацбезпеки Герберт МакМастер демонструють рішучу готовність протистояти російській загрозі в Європі та на Близькому Сході. Рішення Трампа не залишати непокараними хімічні атаки в Сирії - також важливий сигнал, навіть якщо він виглядає не достатньо рішучим кроком у контексті всієї близькосхідної проблематики.

З іншого боку, не варто недооцінювати можливість сепаратних домовленостей Трампа і Путіна. Відтак, з ідеологічної точки зору, європейські уряди мають пильно слідкувати за антиліберальними тенденціями у Сполучених Штатах, які можуть бути провісником небезпечних трендів. Протекціоністські погляди нової Адміністрації означають, що, не зважаючи на всі запевнення, які лунали з вуст Май-

ка Пенса і Джеймса Меттіса на адресу НАТО, на європейському безпековому горизонті з'явилися нові виклики. Відтак, Франція та Німеччина мають діяти спільно у сфері міжнародних відносин.

Ми маємо також відновити спроможність міжнародних організацій, особливо Ради Безпеки ООН, діяльність якої дискредитує неконструктивна позиція Росії. До останнього часу, Пекін дотримувався схожої тактики. Тому досить показовою є та обставина, що Китай утримався під час голосування за останню резолюцію щодо Сирії, чим продемонстрував занепокоєння ризиками послаблення міжнаціональних інституцій. Більш того, ЄС має і надалі відстоювати роль ОБСЄ, яку Москва намагається нівелювати. Якщо США та ЄС не досягнуть успіху у відновленні фундаментальних принципів миру та безпеки в Європі та інших регіонах, завтрашній світ буде більш небезпечним.

Що ж до Близькосхідної проблематики, то справжній пріоритет Франції у Сирії – усунути Башара Асада від влади. Очевидно, що збереження режиму Асада не може бути прийнятною складовою навіть перехідного періоду. Допоки він не залишить свою посаду, вирішення сирійського конфлікту залишатиметься неможливим, адже союзники Дамаску, російські та іранські підрозділи, продовжують

Справжній пріоритет Франції у Сирії – усунути Башара Асада від влади

здійснювати воєнні злочини на території Сирії. Серед міжнародної спільноти досі залишається ілюзія, що існує можливість посадити за стіл переговорів усі ворогуючі сторони. Однак не лише ІДІЛ та Аль-Каїда не можуть бути стороною переговорів, але й режим Асада (даний принцип не повинен поширюватися на всіх алавітів). З огляду на це суверенітет Сирії має бути повернутий її народу через механізм прозорих виборів за умов міжнародного моніторингу та участі внутрішньо переміщених осіб і мільйонів сирійців, які покинули країну внаслідок бойових дій та гуманітарної катастрофи. Для реалізації цього сценарію знадобиться багато часу, а офіційний Дамаск не погодиться на таку пропозицію.

США та ЄС мають стимулювати переговорний процес щодо врегулювання сирійської кризи і при цьому не передавати «естафету» Росії через так званий «астанинський формат». Реальний діалог може розпочатися лише якщо росіяни побачать рішучу готовність міжнародної коаліції застосувати військові аргументи у більших масштабах. Тому ракетні удари Вашингтону у відповідь на хімічну атаку в Ідлибі не повинні стати односторонньою акцією.

Іншим джерелом занепокоєння для Франції є спроби Кремля розширити свій вплив у східній Лівії. (За інформацією західних видань,

Росія зміцнює свої позиції в Лівії завдяки підтримці генерала Халіфа Хафтара, який очолює сили, що протистоять уряду, визнаному в ООН, - ЦДАКР). У той же час режим Абделя Ас-Сісі в сусідньому Єгипті не в достатній мірі контролює ситуацію, про що свідчать нещодавні криваві теракти, направлені проти християнської меншини, а також активність «філіалу» ІДІЛ у країні - «Віляту Синай». Це може штовхнути Каїр, який довгі роки залишався союзником Заходу, в обійми Москви. Тому, в контексті гібридної війни, ми повинні стримувати Кремль і запобігати її втручанням у внутрішні справи Лівії та Єгипту.

Окрім Росії Захід має стримувати амбіції Ірану та шіїтських воєнізованих структур, які підтримує Тегеран (наприклад, Хезболлу та еменських повстанців-хуситів). У той же час ми повинні брати до уваги політичну та соціальну ситуацію в Ірані. Франція має продовжити підтримку ядерної угоди з Іраном. Якщо домовленості будуть відкинуті, виграють лише консервативно налаштовані сили в Тегерані. З огляду на це, позиція фракції так званих «яструбів» у Вашингтоні не конструктивна, оскільки поставить під загрозу перші ознаки руху до більш відкритого суспільства в Ірані.

Як би там не було, можливості Заходу впливати на ситуацію на

Близькому Сході залишаються досить низькими після 2013 року, коли президент Обама вирішив не переступати червону лінію в Сирії. Сьогодні сирійське суспільство відчуває себе зрадженим і покинутим напризволяще. Цим користуються групи радикальних ісламістів, які активно рекрутують молодь, що є дуже небезпечною тенденцією для Заходу.

Использование частных военных компаний в современных военных конфликтах

*Татьяна Кебкало,
Управляющий менеджер компании
Omega Consulting Group*

Пока остается совершенно без внимания такое явление, как использование частных военных компаний (ЧВК) и приватизация в военной сфере

Государства Запада все чаще используют частные военные компании

Начиная с аннексии Крыма и боевых действий на Донбассе, Вооружённые силы Украины начали переживать кардинальные структурные изменения, как в количественном, так и в качественном отношении. Хотя и очень медленно и не так эффективно, как хотелось бы, но военная реформа у нас в стране все-таки началась.

Украина не собирается пренебрегать использованием передового западного опыта в деле строительства Вооружённых сил нового образца. При этом видно, что данный опыт творчески осмысливается и перерабатывается. Прежде всего акцент ставится на концепцию сетецентричности (которая впер-

вые была применена на практике Вооружёнными силами США), изучении доктрин ведущих в военном отношении зарубежных стран и других более частных вопросах. И несмотря на все эти позитивные моменты, пока остается совершенно без внимания такое явление, как использование частных военных компаний (ЧВК) и приватизация в военной сфере, то есть, по существу, передача в частные руки некоторых функций государства в этой особой области государственной деятельности.

В некоторых отечественных изданиях, посвященных военной проблематике и вопросам военной стратегии, неоднократно обраща-

лось внимание на то, что государства Запада все чаще используют частные военные компании. Однако как ни прискорбно, данный сюжет так и не вышел за пределы любительских статей и аналитических отчетов, хотя на наш взгляд деятельность таких фирм вполне может соответствовать национальным интересам Украины.

Несмотря на то, что данная статья не носит характера юридического исследования, для того чтобы итоговые выводы были обоснованными, мы считаем необходимым провести краткий обзор правового статуса ЧВК, их сотрудников и деятельности, в которую они вовлечены.

На настоящий момент уровни регулирования деятельности и статуса ЧВК можно разделить на: глобальный международный; региональный; национальный; внутренний уровень самих компаний.

В отличие от законодательства, посвященного вопросам наемников для участия в вооруженных конфликтах, на международном уровне в вопросах деятельности ЧВК на сегодняшний день так и не существует четких норм, которые бы обязывали государства тем или иным образом регулировать деятельность этих структур. На площадках ООН идет активное обсуждение и изучение проблем, возникающих в связи с функционированием ЧВК, однако

существенных законодательных результатов это до сих пор не дало.

Наиболее известным международным документом, который, однако, не носит обязательного характера, является так называемый «Документ Монтрё». Интересно, что документ не только не является юридически обязательным, но и в принципе не создаёт каких-либо новых международно-правовых норм, так как имеет своей целью напомнить о некоторых существующих международно-правовых обязательствах государств. А положения документа заимствованы из различных международных соглашений, а также из обычного международного права. Таким образом, данный документ только поднимает и актуализирует проблему, не пытаясь её решить. Важно отметить тот факт, что непосредственное участие в его разработке принимали эксперты из 17 стран. Простейший анализ списка этих государств позволяет понять, что главными интересантами появления документа являлись страны, в которых деятельность ЧВК наиболее развита и является серьёзным бизнесом (США, Великобритания), а также государства, на территории которых эти компании – собственные или иностранные – активно действуют (Афганистан, Ирак, Сьерра-Леоне).

На региональном уровне правовыми вопросами функциони-

Итак, пока ни на международном, ни на региональном уровне не создано действенных правовых механизмов для определения статуса ЧВК и их персонала

рования ЧВК занимается Совет Европы. Кроме того, сами ЧВК имеют внутренние документы, регулирующие их деятельность. Они основываются на Международном кодексе поведения частных охранных компаний, разработанном в 2010 году. Итак, пока ни на международном, ни на региональном уровне не создано действенных правовых механизмов для определения статуса ЧВК и их персонала.

На национальном уровне в нескольких странах (например, в США) картина несколько иная – в них существует действующее законодательство, регламентирующее деятельность ЧВК, и, следовательно, и их статус. В некоторых странах деятельность ЧВК запрещена полностью. А в некоторых странах, как например, в Украине, ЧВК находятся в условиях правового вакуума – в некой ”серой зоне”, когда они не запрещены напрямую, но деятельность их никак не регламентирована. Это в свою очередь порождает ряд проблем, хотя опыт использования ЧВК различными государствами явно не новый.

В 90-е годы XX века стали наблюдаться значительные изменения, которые происходили с армиями ведущих стран Запада. Эти изменения многогранны и вызваны рядом различных факторов. Привлечение частного сектора в ранее закрытую для него военную сферу

происходило вместе с Революцией в военном деле. На международном уровне в конце 80-х – начале 90-х годов произошли радикальные геополитические сдвиги, Ялтинско-Потсдамская система входила в фазу глубокого кризиса. И расширение спектра применения ЧВК явилось одним из отличительных признаков этого периода. Однако объяснить столь быстрое развитие частного военного сектора одними лишь геополитическими изменениями, на наш взгляд нельзя.

Период появления ЧВК совпадает с общей тенденцией приватизации тех сфер жизни, которые ранее находились в ведении государств. При этом речь идёт о либеральных западных странах. В 1980-е годы маятник внутренней политики в очередной раз качнулся вправо, и Западный мир стал реализовывать ещё более радикальную либеральную экономическую политику, чем та, которой придерживались до этого. В ходе нее, как известно, в странах Западной Европы была проведена масштабная денационализация и приватизация самых различных сфер социально-экономической жизни общества. Имена лидеров англосаксонского мира Маргарет Тэтчер или Рональда Рейгана дали названия таким терминам как ”тэтчеризм” и ”рейганомика”. Именно эти понятия характеризуют интересующую нас эпоху с точки зрения экономики.

В условиях, когда армии и бюджеты сокращаются, одним из наиболее перспективных вариантов компенсации этого сокращения видится привлечение частных структур

Основные преимущества ЧВК очевидны: быстрое развертывание и свертывание; использование высококлассных специалистов собранных в одной единой структуре; использование ЧВК более выгодно с экономической точки зрения; и наконец – нет прямой привязки к правительству

Использование ЧВК позволяет обойти право «вето» или другие длительные политические процедуры согласования

Нельзя сказать, что очередной виток либерализации в странах Запада явился причиной возникновения ЧВК, однако такая ситуация создавала благоприятную почву для их бурного развития. Само по себе окончание Холодной войны также не было причиной появления ЧВК. Однако началось сокращение военных бюджетов армий. В результате на рынок было “выброшено” огромное количество профессиональных военных разных званий и уровня профессиональной подготовки, которым трудно было найти себе место в новых условиях. Это способствовало рождению и росту в количественном отношении ЧВК. При этом задачи вооружённых сил этих стран, хотя и видоизменились, но не уменьшились, а в ряде случаев и возросли. А в условиях, когда армии и бюджеты сокращаются, одним из наиболее перспективных вариантов компенсации этого сокращения видится привлечение частных структур. Выгода заключается в том, что в таком случае государство не тратит средств на поддержание огромной армии в условиях, когда применять её не планируется. В случае же возникновения подобной необходимости, довольно выгодно и удобно привлечь частных поставщиков, что называется, “по запросу”.

Говорить об опыте использования ЧВК Украиной на сегодняшний день сложно. Наша компания Омега

Консалтинг Групп существует с 2011-го года, но вот уже более пяти лет мы стараемся найти общий язык с правительством Украины и, к сожалению, все переговоры сошли на нет. Все наши предложения или не рассматриваются вовсе или рассматриваются исключительно в рамках благотворительности. Очень тяжело, а порой практически невозможно довести до представителей государственных структур, что использование ЧВК может быть весьма выгодно во многих аспектах. Основные преимущества ЧВК очевидны: быстрое развертывание и свертывание; использование высококлассных специалистов собранных в одной единой структуре; использование ЧВК более выгодно с экономической точки зрения; и наконец – нет прямой привязки к правительству.

Есть ещё одно весомое преимущество, на которое следует обратить внимание. Некоторые государства в ряде случаев используют ЧВК из-за отсутствия международных вооружённых сил и в качестве ответа на политические сложности в Организации Объединённых Наций. Направление военизированных структур в качестве реакции на локальный кризис - рабочая процедура для членов Совета Безопасности ООН. Однако, любой из пяти постоянных членов Совета Безопасности может наложить вето на такую меру. Например, Китай, защи-

щая свои экономические интересы в Судане, в 2006 году наложил вето на предложение резолюции Совета Безопасности ООН по отправке международных войск для вмешательства в Дарфурский конфликт. Использование ЧВК позволяет обойти право «вето» или другие длительные политические процедуры согласования.

У нас в стране, когда речь шла, например, о предоставлении услуг нашей компанией, наиболее остро стоял вопрос финансирования операций ЧВК. Дескать, такие услуги будут стоить очень дорого. Давайте посмотрим на факты в плане экономической выгоды:

В августе 1992 года заговорщики (Объединенный Революционный Фронт) военного переворота в Сьерра-Леоне взяли на себя управление правительством действующего тогда президента (генерал-майора) Джозефа Саида Момо. Вскоре сформированное правительство, названное Национальным временным правящим советом (NPRC), выгнало Момо из-за коррупции, назначив главой государства 27-летнего капитана Валентина Стрессера. Национальный военный правящий совет (позднее Высший государственный совет), движимый оппозицией, был так же неэффективен, как и администрация Момо. Объединенный революционный фронт (RUF), получил прямую помощь от либерийского президента

Чарльза Тейлора, цель которой состояла в том, чтобы захватить г. Фритаун, свергнуть NPRC и получить контроль над алмазными шахтами. Миротворческие силы, объединенные под эгидой ООН, не смогли вмешаться в данный конфликт, потому что Франция объявила о желании наложить вето на любую резолюцию, разрешающую ввод миротворческих войск в Сьерра-Леоне. Позиция Франции отмечалась неприязнью к британскому периоду колонизации данной страны. Миссия ООН в Сьерра-Леоне (UNAMSIL) была неэффективной, и чтобы обойти таким образом право «вето» со стороны Франции в Совете Безопасности ООН, администрация Стрессера наняла Executive Outcomes (EO) в апреле 1995 года. Первоначальный контракт составил 15 миллионов долларов США. Конечная стоимость при этом за все услуги EO была сведена к цифре от 35 до 60 миллионов, что значительно меньше, чем стоимость UNAMSIL – Миротворческой миссии ООН в Сьерра-Леоне (607 миллионов в год). В результате проведения боевых операций войска Объединенного национального фронта были быстро вытеснены из Фритауна с помощью воздушной поддержки и агрессивных тактических маневров. Солдаты EO, с их образованием Южно-Африканских Сил Обороны (SADF), были экспертами в партизанских операциях.

Со стороны Executive Outcomes было задействовано всего от 100 до 150 человек, и в течение только одного месяца, была отвоёвана территория размером с Бельгию

Совершенно очевидно, что в такой большой стране как Украина, ЧВК не смогут заменить традиционную армию, поэтому политикам при дальнейшем рассмотрении вопроса о привлечении ЧВК необходимо совершенно чётко определить цели и задачи, которые могут решать эти структуры

Они превосходили неорганизованных и часто одурманенных марихуаной, представителей сил Национального освободительного фронта (RUF), что привело к их окончательной победе в Фритауне.

В августе 1995 года правительство Сьерра Леоне предложило ЕО второй контракт, чтобы полностью разрушить Национальный освободительный фронт (RUF), стоимостью 35 миллионов долларов, подлежащий оплате наличными и концессиями алмазного рудника. Данный контракт составил одну треть ежегодного бюджета королевской группы войск Сьерра Леоне (RSLMF).

1993-1997 год. Ангола. Правительство Великобритании одобрило контракт на 10 миллионов долларов, результатом которого стало вторжение в порт Соёо 80 человек – сотрудников ЕО, которые без единой жертвы провели захват порта, а также захватили нефтеперерабатывающий завод. Далее ангольское правительство предложило второй контракт, чтобы обучить FAA и пограничные войска, по которому они заплатили \$40 миллионов в деньгах и нефтяных концессиях. По данному контракту 500 членов ЕО восстановили 16 бригаду Вооруженных Сил Анголы, обучили 5 тысяч солдат, 30 пилотов, провели операции по вытеснению УНИТА из столицы Анголы, в результате чего воюющие стороны

сели за стол переговоров. План кампании глубокого проникновения, нападений воздух-земля и ночных бомбардировок нанес вред мятежникам и вынудил их принять Лусакский протокол в октябре 1994 года. Лусакский протокол постоянно нарушался, но при поддержке FAA, оттеснения УНИТА от столицы, ЕО успешно выполнил условия второго контракта с Анголой. Ангольское государство получило стабильность внутри государства, обученную армию, способную сдерживать остатки УНИТА. В отличие от ЕО, ООН оценила свои расходы на поддержание мира в Анголе в 1.5 биллиона долларов. ЦРУ – 15-20 миллионов долларов в год.

1994 год, Руанда. Executive Outcomes оценила свои услуги в 100 миллионов долларов за 6 месяцев работы, ООН 600 миллионов, вооружённые силы США 147,8 миллионов долларов.

2014 – 2015 годах Executive Outcomes успешно провела операцию на территории Нигерии по нейтрализации Исламско-радикальной организации Боко-Харам. Со стороны Executive Outcomes было задействовано всего от 100 до 150 человек, и в течение только одного месяца, была отвоёвана территория размером с Бельгию. Бюджет операции пока не разглашается.

Как мы видим, использование профессиональной ЧВК может быть на много эффективнее и де-

Взамен «традиционных» армий востребованы специальные силы для проведения полицейских операций в странах третьего мира, поскольку противником вооруженных сил государства теперь гораздо чаще становится не регулярная армия сопредельной стороны, а партизанские и террористические группировки

В целях государства, следует разработать процедуры, исключающие вероятность коррупционной составляющей при заключении контрактов между ведомствами и ЧВК

шевле чем использование регулярных вооружённых сил, особенно учитывая тот факт, что каждый день войны на Донбассе в 2015 году обошелся Украине в 5 миллионов долларов США. Совершенно очевидно, что в такой большой стране как Украина, ЧВК не смогут заменить традиционную армию, поэтому политикам при дальнейшем рассмотрении вопроса о привлечении ЧВК необходимо совершенно чётко определить цели и задачи, которые могут решать эти структуры. В этом отношении, следует внимательно изучить опыт Китая, который активно использует ЧВК для проведения своей политики в первую очередь на африканском континенте.

В течение нескольких лет, компания Омега Консалтинг Групп предлагала довольно широкий спектр услуг военного характера правительству Украины, но к сожалению, все наши доводы и предложения остались не услышанными. Это особенно прискорбно, когда страна активно участвует в боевых действиях. На данный момент, все наши Заказчики остаются гражданами других государств. До сегодняшнего дня, многие эксперты говорили о том, что конфликт на территории Украины имеет характер именно гибридной войны. На Украинском форуме по обороне и безопасности¹⁷ в Киеве бывший глава СБУ Евгений Марчук точно заметил, что в специфической вой-

не, в которой сейчас участвует Украина, акцент сильно сместился в сторону применения специальных служб и специальных операций. И это можно сказать не только про Украину. Новые политические реалии повлияли на решение вопросов войны и мира, изменение национальных военных доктрин, качественного состояния ведущих армий мира. Взамен «традиционных» армий востребованы специальные силы для проведения полицейских операций в странах третьего мира, поскольку противником вооруженных сил государства теперь гораздо чаще становится не регулярная армия сопредельной стороны, а партизанские и террористические группировки. Для проведения таких операций наиболее подходят ЧВК, управление которыми и тактика их действий гибче и более приспособлена для противодействия иррегулярным формированиям. Следовательно, использование ЧВК определенным образом меняет не только подходы к применению военной силы в мирное время, но и концепцию военной политики государства в целом. Наличие в арсенале любого субъекта международных отношений такого инструмента дает ему существенные преимущества в глобальной конкуренции.

Если в Украине будет развиваться рынок ЧВК для использования их в целях государства, следует разработать процедуры, исключающие

вероятность коррупционной составляющей при заключении контрактов между ведомствами и ЧВК. В противном случае может возникнуть ситуация, когда частные структуры будут диктовать государству свои условия, может возникнуть «привязка к поставщику». Всё это не повышает эффективности использования коммерческих структур в военной сфере. В связи с этим необходимо изучать опыт Китая, который рассматривает ЧВК скорее не как коммерческие субъекты, но в первую очередь, как инструмент и проводник собственной политики.

Необходимо досконально разработать процедуры для урегулирования деятельности ЧВК. Уже сегодня большое количество ЧОП (частных охранных предприятий), стремятся позиционировать себя как ЧВК, хотя по своей сути не имеют к обороне никакого отношения. Отечественные ЧВК сегодня практически не допущены на мировой рынок военных услуг, и без государственной поддержки выйти на него будет не просто. Вместе с тем, следует просчитывать риски, с которыми сопряжено использование ЧВК. Однако при грамотном подходе и

строгом государственном контроле над деятельностью ЧВК их можно, если и не устранить полностью, то значительно снизить.

Исходя из написанного выше, следует отметить, что для продуктивного взаимодействия ЧВК и государственных силовых структур Украины необходимо установить и обозначить понятие ЧВК в Украине, а также определить регламент действий ЧВК при сотрудничестве с государством. Именно над этими вопросами сейчас работают эксперты компании «Омега Консалтинг Групп», и на сегодняшний день мы рассматриваем несколько вариантов развития событий. В любом случае, тема развития ЧВК в Украине будет зависеть только от заинтересованности правительства страны.

(Частная консалтинговая компания «Омега Консалтинг Групп» является интернациональной специализированной организацией, нацеленной на развитие и повышение боеспособности вооружённых сил, работы правоохранительных органов, органов государственной безопасности и борьбу с международным терроризмом, <http://www.omega-consulting.com.ua>)

Дональд Трамп versus Владимир Путин: перспективы отношений и вытекающие из них потенциальные риски и выгоды для Украины

**Сергей Гончаров,
член Экспертного совета ЦИАКР**

Впервые за последние почти 20 лет (со времени введения многонационального контингента в Косово) вооруженные силы США и Российской Федерации оказались на грани непосредственного боевого столкновения друг с другом

Расточая дружелюбные улыбки и осыпая друг друга комплиментами стороны на деле весьма быстро идут к эскалации конфликта

В последнее время в американо-российских отношениях произошло как минимум три важных события. Это, естественно, удар Флота США по сирийской авиабазе Шайрат, встреча государственного секретаря США Рекса Тиллерсона с министром иностранных дел Российской Федерации Сергеем Лавровым и прием г-на Тиллерсона президентом Российской Федерации Владимиром Путиным, а также визит министра иностранных дел России в США 10–12 мая с.г., в ходе которого он опять же встретился с г-ном Тиллерсоном и был «симметрично» принят президентом США Дональдом Трампом.

Что можно сказать по поводу этих событий? Прежде всего, о конфликте в Сирии. Впервые за последние почти 20 лет (со времени введения многонационального контингента в Косово) вооруженные силы США и Российской Федерации оказались на грани непосредственного боевого столкновения друг с другом.

В этой связи имеющее широкое хождение «общее место», что «никогда между Россией и США не было таких плохих отношений, как во времена администрации Барака Обамы» выглядит злой насмешкой, ибо во второй срок Обамы стороны хоть отнюдь и не осыпали друг друга комплиментами (тут скорее уместна фраза из анекдота «Должен

Уже в ближайшем будущем мы будем наблюдать значительную и устойчивую эскалацию как политической, так и военной напряженности между Российской Федерацией и США практически по всему кругу значимых для обеих стран вопросов – в том числе и по вопросу украинскому

ли джентльмен осыпать даму цветами, если эти цветы в горшках?»), но, по крайней мере, до риска прямой военной конфронтации дело все же не доходило. Нынешняя ситуация выглядит диаметрально противоположной: расточая дружелюбные улыбки и осыпая друг друга комплиментами стороны на деле весьма быстро идут к эскалации конфликта.

На первый взгляд это выглядит весьма удивительно (ибо г-н Трамп считался более «выгодным» для России президентом США, чем г-жа Клинтон), но если немного задуматься - ничего удивительного в этом нет. Дональд Трамп выраженный «американоцентричный» президент и убежденный приверженец введения всех дел на международной арене с позиции силы. Уже понятно, что президентство Трампа будет, выражаясь на традиционном жаргоне американских политологов, классическим «имперским» президентством. Но ведь Владимир Путин в точности таков! Он «русскоцентричен», понимает и уважает только силу и убежденный сторонник «имперской» политики. Как следствие - неудивительно, что столь схожие люди питают друг к другу взаимную симпатию и в качестве первых шагов искренне пытаются «поладить» друг с другом. Проблема, однако, в том, что ни объективных, ни субъективных оснований для того, чтобы добиться

этого самого состояния «поладить» абсолютно нет. Каждая из сторон разговаривает с другой с позиции силы, каждая считает, что решающие козыри именно у нее на руках и каждая воспринимает поведение другой стороны (которую считает слабейшей), как «недопустимую дерзость». При всех симпатиях, как кратко- так и долгосрочные геополитические и геостратегические «повестки дня» США и Российской Федерации не просто несовместимы – они не совместимы абсолютно (кстати, это вполне официальное мнение нового директора по ЕС и России аппарата совета национальной безопасности США Фионы Хилл – что характерно, г-жа Хилл является блестящим знатоком СССР и России). При всей «неполиткорректности» следующей далее аналогии - наиболее уместным прецедентом схожих отношений были отношения между СССР и Германией где-то осенью 1940 года. Тогда, как известно, речь вполне серьезно шла о присоединении СССР к Оси, а в результате менее чем через девять месяцев дело закончилось войной, вошедшей в историю, как Великая Отечественная война советского народа 1941-1945 гг.

Конечно, сейчас не 1940-й и не 1941-й годы, - и не только Третья Мировая война, но и локальный вооруженный конфликт между США и Российской Федерацией представляется маловероятными. Однако

Что же касается нынешнего состояния «ни мира, ни войны», то в его политико-стратегическую консервацию «республиканские» Вашингтон действительно более не намерен вкладываться

Дональд Трамп и его команда ждут от Украины ясных, выражающихся в практических шагах сигналов

очевидно, что уже в ближайшем будущем мы будем наблюдать значительную и устойчивую эскалацию как политической, так и военной напряженности между Российской Федерацией и США практически по всему кругу значимых для обеих стран вопросов – в том числе и по вопросу украинскому.

В наших СМИ непропорционально большое внимание было уделено намерениям администрации США сократить помощь Украине в 2018 финансовом году (начинается 1 октября 2017 г.) более чем втрое – на 68,8%. Это действительно весьма неприятная новость, но автор не стал бы разделять раздающихся по этому поводу «трагических возгласов». Администрация Трампа, исповедующая «прагматизм с позиции силы», вполне резонно (с точки зрения национальных интересов США, которые не всегда и - уж тем более - не во всем совпадают с национальными интересами Украины) полагает, что Украина должна продемонстрировать способность защищать свои интересы и ценности сама, ибо это в первую очередь ее (Украины, а не ЕС, США и пр.) дело. Можно быть совершенно уверенными, что если Украина таки наберется политического мужества встать на путь жесткого противодействия России и делом докажет, что не сойдет с такого курса, несмотря ни на что – дополнительную помощь она получит.

Что же касается нынешнего состояния «ни мира, ни войны», то в его политико-стратегическую консервацию «республиканские» Вашингтон действительно более не намерен вкладываться. Иными словами Дональд Трамп и его команда ждут от Украины ясных, выражающихся в практических шагах сигналов: кто мы? – Финляндия образца 1939 г. или Восточная Прибалтика образца того же 1939 г. Сейчас мало кто помнит, но ни одна из администраций США не признала аннексию Восточной Прибалтики СССР. И даже неизменно продолжали вплоть до 1991 г. финансировать дипломатические представительства прибалтийских государств на территории США (несмотря даже на то, что эти государства не имели правительств в изгнании – случай беспрецедентный в международной дипломатической практике). Однако этим дело и ограничилось...

Что же касается Финляндии, то она не только получила от Соединенных Штатов боевые самолеты и многочисленную артиллерию (вплоть до дефицитных тогда в самой Армии США 8-дюймовых гаубиц), но и даже оказалась единственной странной Оси, которой США так и не объявили войну в годы Второй Мировой.

В общем и целом, администрация Трампа ясно дает понять - она не будет далее «более римским, нежели сам Папа» и будет поддержи-

вать только тех союзников и только в той мере, в какой эти союзники будут сами готовы бороться за свои интересы (в части таковых, совпадающих с интересами американскими, разумеется).

При этом Украина может быть (но только может быть – при выполнении вышеописанных условий) весьма ценным союзником США, так как неизбежное геополитическое и геостратегическое обострение с Россией неизбежно же потребует от Вашингтона выстраивания системы «сдержек и противовесов» на пути амбиций Российской Федерации наподобие «санитарного кордона» вокруг СССР образца 1920-1930-х гг. Естественно, главным сдерживающим

фактором был, есть и будет Североатлантический Альянс, но уже сейчас вполне понятно, что он нуждается в усилении дополнительными «противовесами». Украина могла бы стать важнейшим из них, но для этого требуется твердая политическая воля, прежде всего, военно-политического руководства Украины и шире – большинства украинских элит. От нас настоятельно требуется перевести разговор с нашими союзниками и партнерами с языка абстрактных «общих ценностей» на язык конкретных общих интересов. В противном случае мы действительно рискуем остаться «списанными со счетов» и с чисто символической поддержкой.

Політика офіційної Угорщини щодо національної автономії у сусідніх країнах: правда та домисли

*Дмитро Ткач,
Надзвичайний і Повноважний Посол України*

Останнім часом з'явилося багато публікацій щодо вимог офіційного Будапешта про надання територіальної автономії угорським громадам у сусідніх країнах.

Поштовхом для загострення уваги навколо цієї проблеми став виступ віце-прем'єр-міністра Угорщини Жолта Шем'єна під час презентації книги, присвяченої правам представництва інтересів та автономії нацменшин. Угорський посадовець зазначив, що у питанні захисту прав нацменшин потрібно узгоджувати науку, економіку та політику. Якщо з цього переліку хоч один елемент відсутній, то це послаблює здатність до захисту і представлення власних інтересів угорських спільнот за кордоном.

При цьому він закликав усіх етнічних угорців створювати органи представницької влади, насамперед партії. Головна мета цієї роботи, на його думку, участь нацменшини у виборах до місцевих органів самоврядування та виборах до центральних виборчих інституцій. Саме це відкриває шлях до представництва угорської меншини у виконавчих органах влади [1].

Досить незвично швидко на цей виступ прореагувало зовнішньополітичне відомство України. Посла Угорщини в Україні Ерно Кешкєня запросили до Міністерства закордонних справ України для пояснення нещодавніх закликів віце-прем'єр-міністра Угорщини Жолта Шем'єна до створення

автономій угорської меншини в сусідніх країнах.

«Ми маємо разом протистояти спробам використання питання забезпечення прав нацменшин, зокрема тлумачення слів Ж.Шем'єна, як це вже неодноразово було зроблено російським агресором для нагнітання атмосфери недовіри та непорозуміння. Адже завдяки багаторічним зусиллям української влади та угорської громади рівень забезпечення культурних, релігійних та освітніх потреб етнічних угорців в Україні є в багатьох сенсах прикладом для інших країн регіону», - йдеться в коментарі, оприлюдненому прес-службою МЗС [2].

Хоча заради справедливості потрібно зазначити, що у даному випадку Шем'єн говорив не конкретно про Закарпаття, він мав на увазі всі угорські меншини.

Щоб зрозуміти позицію сьогодишньої угорської влади щодо забезпечення прав національної меншини, потрібно повернутися до історії питання. 4 червня 1920 р. був укладений Тріанонський мирний договір між союзними державами Антанти у Першій світовій війні та Королівством Угорщина. Це було пов'язано з існуванням Угорської радянської республіки. І він практично був помстою угорцям за наслідування прикладу російських більшовиків.

Тріанонський договір, за думкою дослідників, мав для країни,

що зазнала поразки, «драконівські умови з усіх договорів, які уклалися після цієї війни»

[3. С. 539]. В Угорщині це і зараз сприймається як велика катастрофа в історії держави [4]. Територія Угорщини за договором скорочувалась на 77%, а населення — на 59%. Румунія отримала Трансильванію та Банат, Королівство Сербів, Хорватів і Словенців — Воєводину і Хорватію. Угорщина втрачала вихід до Адріатичного моря. Словаччина і Закарпатська Україна переходили до складу Чехословаччини. Угорщина відмовлялася від усіх прав на території колишньої Австро-Угорської монархії, в тому числі й на Закарпатську Україну. Також Угорщина передавала Австрії Бурґенланд (прикордонна територія, заселена німецьким населенням) [5].

Згідно з Паризькими мирними угодами 1947 року Угорщина була відновлена в межах 1937 р. (обидва Віденські арбітражі було визнано недійсними, скасування збільшення територій Угорщини за рахунок Чехословаччини та Румунії), за винятком трьох сіл на південь від Братислави, які були передані Чехословаччині. Насправді це була помста Сталіна за те, що угорці досить завзято воювали на стороні Гітлера і були одними з найкращих вояків гітлерівської коаліції.

Таким чином угорці, з одного боку, опинились за кордоном своєї

Батьківщини, не змінюючи місце проживання, з іншого - перетворилися з панівної нації на національну меншину, яка стала найчисельнішою меншиною в Європі.

Так, сьогодні приблизно 3 млн. угорців проживає за межами країни, з них: в Австрії – 25 тис. 884 чол., Румунії – 1 млн. 639 тис., у Чехії – 20 тис. чол., у Словаччині – 520 тис. чол., у Сербській Воєводині – 350 тис. чол., в Україні – 151,5 тис. чол., у Словенії – 6 тис. 243 чол., у Хорватії – 14 тис. 047 чол. [6].

Колишньому прем'єр-міністрові Угорщини Йожефу Анталу (1990–1993) належать слова: „Біль Тріанона стукає в серці кожного угорця” [7, с. 399]. Ця проблема є досить чутливою для угорського суспільства, угорського політикуму. Тому серед населення досить поширені настрої образи за втрачені території та своїх співвітчизників, які не за власною волею стали громадянами сусідніх держав. Ситуація, що склалася у цій царині, породила за сто років її існування надзвичайно складний комплекс морально-психологічних, етнокультурних, соціально-економічних, а отже, й суспільно-політичних проблем. Тому цей так званий «посттріанонський синдром» активно використовують у своїй риториці провідні угорські партії. І не дивно, що парламентська коаліція Фідес — Угорський громадянський союз – Християн-

ська демократична народна партія досить активно здійснює цю політику.

Слід зазначити, що починаючи з 1990 року всі уряди Угорщини у зовнішньополітичній діяльності визначали такі пріоритети: інтеграція до європейських та євроатлантичних структур, розвиток добрих відносин із сусідніми державами та захист прав національних меншин, що проживають за кордоном [7 с.376].

Горбачовська перебудова, початок розпаду СРСР, оксамитові революції кінця 80-х років у Центральній та Східній Європі спонукали угорців до пошуку у регіоні такої країни, на базі якої можливо відпрацювати пілотний проєкт такого ставлення до угорської національної меншини, яке б відповідало найвищим європейським вимогам.

Такою країною виявилася Україна. По-перше, в УРСР у 1990 році вже були політичні сили, які прагнули до розпаду Радянського Союзу та розбудови незалежної держави. По-друге, така позиція вимагала забезпечення міжнародної підтримки та визнання. По-третє, велика кількість українців проживала та й проживає за кордоном країни і потребує відповідної уваги, а в окремих випадках - захисту з боку прабатьківщини. По-четверте, українські угорці проживають компактно, головним чином у Берегів-

Завдяки зусиллям угорської та української дипломатії у кінці травня – на початку червня 1991 року в Будапешті, під час візиту Голови Верховної Ради України Л.М. Кравчука, було підписано серед дев'яти українсько-угорських документів і Декларацію про принципи співробітництва по забезпеченню прав національних меншин. Цей документ і сьогодні є основою угорсько-українських відносин і політики щодо забезпечення прав національних меншин

ському, Ужгородському та Мукачівському районах, що надавало можливість у перспективі створити автономний національний округ.

Завдяки зусиллям угорської та української дипломатії у кінці травня – на початку червня 1991 року в Будапешті, під час візиту Голови Верховної Ради України Л.М. Кравчука, було підписано серед дев'яти українсько-угорських документів і Декларацію про принципи співробітництва по забезпеченню прав національних меншин. Цей документ і сьогодні є основою угорсько-українських відносин і політики щодо забезпечення прав національних меншин. Декларація на час її прийняття своїми основними засадами була значно прогресивніша Декларації ООН про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин, яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у грудні 1992 року, Рамкової конвенції про захист національних меншин, Європейської хартії регіональних мов або мов меншин. Декларація підтвердила намір обох країн виконувати усі норми і зобов'язання, що є в Статуті ООН, документах про права людини ООН, Гельсінському заключному та інших документах про безпеку і співробітництво в Європі.

Цей документ гарантував надання національним меншинам

обох країн широкі права. Особливо варто наголосити на пункті 5 Декларації, в якому і Україна, і Угорщина взяли на себе зобов'язання створити для національних меншин такий статус, який забезпечував би їм ефективну участь у державних справах, включаючи участь у справах, що стосуються захисту і заохочення їхньої самобутності, прийняття і виконання рішень, що мають відношення до регіонів їхнього проживання [8, с. 269–274].

Із цього пункту випливає, що будь-яка із національних меншин, яка проживає в Україні чи Угорщині, має право на створення національно-культурної автономії, а за певних умов, за згодою центральної влади, також заснування адміністративно-територіальної автономії.

Важливим положенням, зафіксованим у Декларації, стало заснування змішаної комісії з представників державних установ і відповідно національних меншин обох країн. Комісія була створена 14 травня 1992 р. та діє на підставі Положення, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України 11 червня 1994 р. “Про Українську частину Змішаної українсько-угорської комісії з питань забезпечення прав національних меншин”. За більш ніж 15 років роботи, комісія показала ефективність своєї роботи, її члени спромоглися вирішити велику низку питань забезпечення

Можна стверджувати, що в українсько-угорських стосунках створені всі політично-правові умови для того, щоб національні меншини обох країн відчували себе захищеними та, з одного боку, мали тісні стосунки з материнською нацією, з іншого – були забезпеченими в країні проживання всіма можливостями для розвитку культурних, освітніх та національних потреб нацменшиножна стверджувати, що в українсько-угорських стосунках створені всі політично-правові умови для того, щоб національні меншини обох країн відчували себе захищеними та, з одного боку, мали тісні стосунки з материнською нацією, з іншого – були забезпеченими в країні проживання всіма можливостями для розвитку культурних, освітніх та національних потреб нацменшин

прав нацменшин обох країн, що значно сприяло зміцненню довіри між Україною та Угорщиною.

На сьогоднішній день правовою базою співробітництва в питаннях, що стосуються української національної меншини, є міждержавні, міжурядові та міжвідомчі двосторонні документи, укладені Україною з Угорською Республікою, зокрема:

- Договір про основи добросусідства та співробітництва (31.05.1991 р.);
- Декларація про основні напрямки співробітництва в гуманітарній сфері (31. 05. 1991 р.);
- Декларація про принципи співробітництва по забезпеченню прав національних меншин (31. 05. 1991 р.);
- Угода між Урядом України та Урядом Угорської Республіки про співробітництво в галузі культури, освіти та науки (4. 04. 1995 р.);
- Угода про співробітництво у справі повернення культурних цінностей, що потрапили під час Другої світової війни та в наступні роки на територію іншої країни (4. 05. 1995 р.).

Таким чином, можна стверджувати, що в українсько-угорських стосунках створені всі політично-правові умови для того, щоб національні меншини обох країн відчували себе захищеними та, з одного боку, мали тісні стосунки з мате-

ринською нацією, з іншого – були забезпеченими в країні проживання всіма можливостями для розвитку культурних, освітніх та національних потреб нацменшин.

Тепер повернемося до політики щодо національних меншин, яку проводить Угорщина всередині країни. Головним принципом, яким послуговується керівництво країни вже багато років у цій царині, - є створення зразкових умов для розвитку кожної національної меншини. Тим самим воно спонукає сусідні держави, у яких проживають угорські громади, діяти аналогічним чином.

Зразу після приходу до влади демократичного уряду протягом 1990-х років Державні Збори Угорської Республіки створили потужну законодавчу та нормативно-правову базу для захисту прав національних меншин. Закон “Про права національних та етнічних меншин”, прийнятий в Угорщині 1993 р., дає таке визначення поняття національних меншин: “Національною або етнічною вважається кожна національна або етнічна група, яка протягом хоча б ста років проживає на території країни, становить меншість за чисельністю по відношенню до решти населення, члени якої є громадянами. Угорщини, яких відрізняє від іншої частини населення своя мова, культура, традиції, та проявляють почуття спільності, метою яких є збе-

реження своїх цінностей, а також вираз та захист інтересів своїх історично сформованих спільнот” [9, с. 48].

Таким чином, цей закон національними меншинами в Угорщині визнає: болгар, ромів, хорватів, поляків, німців, вірменів, румунів, русинів, сербів, словаків, словенців та українців. Щодо останніх, то українці не проживають в Угорщині сто років, але угорці пішли на визнання цієї спільноти національною меншиною, враховуючи велике значення українсько-угорських стосунків у цій царині.

Представництво національних меншин в органах державної влади є одним з основних способів безпосередньо впливати на політику держави як на законодавчому, так і на виконавчому рівнях. Закон Угорщини „Про права національних та етнічних меншин” для гарантування та захисту прав національних меншин запропонував такі політичні інститути:

- місцевий речник інтересів меншин – особа, яка на виборах до місцевого самоврядування набрала найбільше голосів серед кандидатів, з числа цієї національної меншини. У разі, якщо він не стає депутатом Ради, йому надається право дорадчого голосу і право на обов'язкове погодження усіх питань, що стосуються цієї національної меншини;

- національні товариства у разі відсутності речника та інших правозахисних інституцій у цьому населеному пункті наділяються погоджувальним правом у межах повноважень речника;
- самоврядування населених пунктів, коли під час муніципальних виборів більшість мандатів отримали кандидати від певної національної громади;
- депутати від національних меншин у Державних Зборах;
- Уповноважений Державних Зборів з прав національних меншин – обирається та здійснює свою діяльність відповідно до закону про Уповноваженого Державних Зборів з прав людини, здійснює парламентський нагляд за реалізацією цього закону органами державної влади та місцевого самоврядування [10].

При парламенті Угорщини створено дорадчу раду з представників національних меншин. Перед прийняттям нових законів уряд дає на розгляд цієї ради законопроекти. У законодавстві Угорщини зазначається, що під час формування виборчих округів повинні враховуватись етнічні, релігійні та інші особливості населення [11, с. 120]. Одним з важливих прав національних меншин Угорщини є можливість створювати власне самоврядування [12, с. 15].

Утворення місцевого самоврядування національних меншин від-

бувається за допомогою спеціальних виборів цього органу або ж утворюється (обирається) депутатами місцевого самоврядування (Ради) – представників цієї національності в разі, якщо її частка у цьому органі становить від 30 до 50 %. Центральне самоврядування національної меншини обирається на зборах електорів. Електорами на загальних зборах виступають депутати місцевих самоврядувань від національних меншин, члени місцевих самоврядувань національних меншин, а за їх відсутності в окремому населеному пункті електором від громади є місцевий речник інтересів національної меншини [13, с. 46].

Розпочинаючи з весни 2014 року, національні меншини представлені у парламенті країни. Спочатку виборчий закон передбачав, що представники нацменшин Угорщини проходять до парламенту країни, якщо за них проголосує 25 тис. виборців, тобто $\frac{1}{4}$ квоти, за якою проходить депутат політичної партії. Таке положення унеможливило перемогу на виборах представника української нацменшини. Враховуючи це, угорський законодавець вніс зміни у цей закон, зазначивши в одному з положень, що у разі, коли кандидат не набирає $\frac{1}{4}$ квоти голосів, необхідної для подолання парламентського порогу для депутата політичної партії, перша особа у виборчому

списку представників даної нацменшини автоматично стає речником своєї етнічної громади у парламенті.

Статус речника нацменшини у парламенті практично нічим не відрізняється від депутатського – всі обов'язки, права, пільги, зарплата, офіс із двома помічниками (один має бути з юридичною освітою) зберігаються. Речники нацменшин, утім, не можуть голосувати на пленарних засіданнях парламенту. Але може ставити питання, виступати перед затвердженням порядку денного, доводити до відома депутатів свою позицію на засіданнях новоутвореного парламентського комітету з питань національних меншин, в якому вони мають право голосу [14].

У Конституції Угорщини є окремий розділ „Уповноважені Національної Асамблеї з прав людини і прав національних та етнічних меншин”, в якому, зокрема, зазначається, що „функції Уповноваженого Національної асамблеї з прав людини та етнічних меншин здійснює орган, до якого входять по одному представникові від кожної національної та етнічної групи, висунутому організаціями національних та етнічних меншин та обраному Державними Зборами” [7, с. 75].

Таким чином угорський законодавець, державна влада створили

зразкові умови для розвитку і повноцінного життя національних меншин країни. Це дає право угорцям активно відстоювати передусім інтереси національної меншини за кордоном, власне вони постають визначальним моментом у міждержавній співпраці країни. У свою чергу договірно-правова база для забезпечення прав національних меншин між Угорщиною та Україною стала взірцем для країн Центрально-Східної Європи.

То як забезпечені права угорської національної меншини в Україні?

В Україні створена досить дієва законодавча база забезпечення прав і свобод національних та етнічних меншин. Держава забезпечує права національних меншин, спираючись на відповідні статті Конституції України. Так, згідно зі статтею 11, «Етнонаціональну структуру українського суспільства становлять українська нація, корінні народи й національні меншини» [15]. Визнавши корінні народи та національні меншини окремими суб'єктами політико-правових відносин, Конституція поклала на державу обов'язок сприяти розвитку їхньої етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності. Надаючи українській мові статус державної, Конституція одночасно гарантує вільний розвиток, використання й захист інших мов національних меншин України. Крім

того, Конституція проголосила рівність громадянських прав і свобод незалежно від етнічного походження, мовних або інших ознак громадян України, їхнє право на свободу об'єднання у громадські організації для захисту своїх прав і свобод, задоволення культурних та інших інтересів [16].

25 червня 1992 року Верховна Рада України ухвалила Закон "Про національні меншини в Україні", згідно з яким Україна гарантує громадянам незалежно від їх національного походження рівні політичні, соціальні, економічні та культурні права і свободи, підтримує розвиток національної самосвідомості й самовиявлення. Усі громадяни України користуються захистом держави на рівних підставах. При забезпеченні прав осіб, які належать до національних меншин, держава виходить з того, що вони є невід'ємною частиною загальноновизнаних прав людини. Стаття 3 визначає, що до національних меншин належать групи громадян України, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самосвідомлення та спільності між собою [17].

Окремі аспекти захисту прав національних меншин регулюються законами України "Про мови в Українській РСР", "Про освіту", "Про друковані засоби масової інформації в Україні", "Про свободу

совісті та релігійні організації”, “Про місцеве самоврядування в Україні” тощо [18].

Згідно з інформацією, яку люб’язно надав нам Резеш Йосип Йосипович – начальник відділу національностей та релігій Закарпатської ОДА, відповідно до Всеукраїнського перепису населення 2001 року в Україні проживає 156,6 тисяч угорців, або 0,3 відсотка всього населення країни, з них 151,5 тис. (12,1 відсотка) у Закарпатській області.

Відповідно до Закону України «Про національні меншини в Україні» представники угорського населення вільні у виборі обсягу і форм здійснення прав і реалізують їх особисто, а також через відповідні державні органи, органи місцевого самоврядування та громадські організації.

Інтереси угорської національної меншини в Україні представляють громадські організації, зокрема:

- Демократична спілка угорців України (голова Михайло Товт), має всеукраїнський статус;
- Товариство угорської культури Закарпаття (майже 30 тисяч членів), об’єднує п’яту частину всього угорського населення області, видає газету «Карпаташо»;
- Товариство культури львівських угорців (голова Маріуш Їлку, 260 членів), видає газету «Еректейк» (Спадщина);

- Закарпатське угорськомовне наукове товариство (голова Петро Лизанець, 82 члени);
- Київське товариство угорців (голова Янош Віг, 50 членів);
- Товариство угорської інтелігенції Закарпаття (голова Д’єрдь Дупко, 40 членів);

Закарпатські угорські громадські організації: Товариство угорської інтелігенції, Товариство угорської культури Берегівщини, Ужгородське товариство угорців, Свалявський угорський культурний союз, Печівське угорське культурне товариство та Мукачівський літературно-просвітний клуб ім. Ференца Ракоці (об’єднані у Форум угорських організацій Закарпаття, голова Арпад Далмаї). Крім цього, існує дев’ять різного роду економічних спілок угорців України.

З метою задоволення потреб національних меншин, зокрема й угорської спільноти, реалізуються обласні програми: Програма забезпечення розвитку освіти, культури, традицій національних меншин області на 2016 – 2020 роки та Програма „Центр культур національних меншин Закарпаття” на 2016 – 2020 роки.

Відповідно до чинного законодавства угорській національній меншині в Україні гарантується право вивчати рідну мову та право на навчання рідною мовою, можливість створювати свої власні приватні освітні та навчальні заклади, здійснювати підготовку вчителів.

У 2017 році 73 дошкільні навчальні заклади області надають освітні послуги угорською мовою, у 21 закладі діти навчаються та виховуються угорською та українською мовами, в 1 – угорською та російською мовами, у яких виховується 5031 дошкільнят.

Право здобути загальну середню освіту угорською мовою учні мають можливість у 99 загальноосвітніх навчальних закладах, у яких навчається 16275 учнів, у тому числі в 71 закладі – з угорською мовою навчання, у 28 – викладання здійснюється двома мовами, одна з яких угорська, у тому числі функціонують також п'ять ліцеїв приватної форми власності з угорською мовою навчання, у яких навчається 523 учні та які засновані благодійними фондами релігійних конфесій регіону.

Вищу освіту угорською мовою здобувають в Ужгородському національному університеті на гуманітарно-природничому факультеті з угорською мовою навчання фахових дисциплін (284 студенти); Гуманітарно-педагогічному коледжі Мукачівського державного університету (4 угорські групи – 58 студентів); Берегівському медичному коледжі (2 угорські групи – 16 студентів); Ужгородському коледжі культури і мистецтва (3 угорські групи – 27 студентів); Закарпатському угорському інституті ім. Ференца Ракоці II (приватна форма власності – 806 студентів).

Центром гунгарології при Ужгородському державному університеті (відкритий 1988 р.), підготовлено і затверджено на вченій раді Університету шкільний угорсько-український словник для учнів відповідних загальноосвітніх шкіл, на видання якого держава виділила 35 тис. грн. (тираж - 10 тис. прим.), також підготовлено видання шкільного українсько-угорського та угорсько-українського фразеологічного словника.

Українська держава прагне створити для угорської національної меншини необхідні умови для розвитку культури, збереження національної самобутності, зокрема релігії, мови, традицій та культурної спадщини. В Україні діють Берегівський угорський театр імені Д. Йєша, ансамбль «Угорські мелодії», 82 клубні установи, 570 колективів художньої самодіяльності (18157 учасників, 7 колективів мають почесне звання «Народний»), численні осередки Товариства угорської культури. В культурно-освітніх закладах влаштовуються тематичні вечори, концерти, виставки творів живопису та народного декоративно-прикладного мистецтва. Традиційними стали обласні фестивалі «Народні джерела», «Золота осінь» (м. Тячів), свята дружби та інші. Дні угорської культури, які щороку проводяться в різних містах і селах Закарпаття, збирають численних учасників і

гостей. У м. Берегове створена і змістовно працює система дозвілля і культурних зв'язків «Глобус», що підтримує творчі контакти з партнерами 12 країн світу.

Представники угорської нацменшини репрезентовані у різного рівня органах самоврядування. Так, за підсумками виборів 2015 року до Закарпатської обласної ради обрано десять депутатів угорської національності. На парламентських виборах 2014 р. Народним депутатом України у виборчому списку «Блоку Петра Порошенка» до Верховної Ради України обрано Василя Івановича Брензовича - голову Товариства угорської культури Закарпаття. Серед депутатів районних, міських, сільських і селищних рад 9 1 2 (13,4%), у Берегівському районі угорське населення складає 66,9 %, серед 600 депутатів рад всіх рівнів 450 (75%) обрано угорців.

Закладам культури угорської національної меншини час від часу надає допомогу їхня етнічна батьківщина. Зокрема, 106 бібліотек, які обслуговують угорське населення, протягом останніх років отримали з Угорщини 1300 прим. книг, обласна універсальна наукова бібліотека та 15 бібліотек області - 7 назв газет, 80 бібліотек - по дві назви журналів. За фінансової підтримки Міністерства культури та національної спадщини Угорщини відділу літератури іноземних мов

обласної універсальної наукової бібліотеки надана можливість користуватися базою даних Інтернету та електронною поштою. Щорічно працівники бібліотек, які обслуговують угорське населення, беруть участь у міжнародних конференціях бібліотечних працівників.

Щодобово в ефір виходять 0,4 години телепередач і 0,9 годин радіопередач угорською. На всій території Закарпатської області теле- і радіопередачі приймаються з Угорщини. Вирішується питання щодо відновлення функціонування Рахівської телестанції.

За останній час встановлено значну кількість пам'ятників і пам'ятних знаків, що увічнюють пам'ять угорців – жертв сталінських репресій, зокрема: Свалявський меморіальний парк, пам'ятники у селах Галоч та Велика Добрань (Ужгородський р-н), Заставне (Берегівський р-н). За кошти держави здійснюється реконструкція пам'ятника історії та архітектури - замку в м. Мукачеві.

Практично всім населеним пунктам Закарпатської області, де компактно проживають угорці, повернуто їх історичні назви.

Загалом по Україні налічується 62 відділи угорської культури в 32 державних музеях.

Віруючі угорці задовольняють релігійні потреби в 90 реформаторських і 59 римо-католицьких громадах. Продовжується робота з по-

Насамперед усі побоювання інсценізовані нашим східним сусідом щодо автономії, відділення Закарпаття від України є вигадані і направлені на розпалювання ворожнечі в українсько-угорських стосунках. У краї створено всі можливості для задоволення культурно-освітніх потреб угорської національної меншини, які відповідають європейським вимогам культурно-національної автономії. І це влаштовує українських угорців, бо без формального визнання цього статусу вони його мають фактично

вернення культових споруд релігійним громадам, зокрема повернуто комплекс монастиря Францисканів римо-католицькій громаді м. Виногорова. В Закарпатті згідно з даними Відомства для угорців, що проживають за кордоном, серед угорськомовних віруючих 100 тисяч реформатів, 65 тисяч римо-католиків, 30 тисяч греко-католиків, дві тисячі сповідують іудаїзм.

21 липня 2008 р. на Верецькому перевалі було відкрито пам'ятний знак на честь 1100-річчя з часу віднайдення угорськими племенами нової батьківщини в Карпатському басейні. Цим самим було завершено більш ніж 15-річне протистояння організацій українських націоналістів Західної України та угорських громад щодо поновлення пам'ятного знаку, який тут був встановлений ще сто років тому і знищений радянськими солдатами у 1968 році.

То які виклики та ризики є для України з боку її угорського сусіда?

Насамперед усі побоювання інсценізовані нашим східним сусідом щодо автономії, відділення Закарпаття від України є вигадані і направлені на розпалювання ворожнечі в українсько-угорських стосунках. У краї створено всі можливості для задоволення культурно-освітніх потреб угорської

національної меншини, які відповідають європейським вимогам культурно-національної автономії. І це влаштовує українських угорців, бо без формального визнання цього статусу вони його мають фактично.

З урахуванням вищевикладеного, спираючись на угорську історію, потрібно розуміти, що будь-яка угорська влада буде проводити політику захисту своєї національної меншини у сусідніх країнах. Це можливо використати на користь України, а, ймовірно, навпаки завдяки безглуздій політиці - на шкоду.

Наступний виклик в українсько-угорських стосунках виникає у зв'язку з прийняттям Державними Зборами Угорщини Закону про угорців, які проживають у сусідніх країнах. Цей документ набрав чинності з 1 січня 2002 року і, на думку його авторів, повинен надати підтримку національно-культурним потребам угорців та допомогти соціально-економічному розвитку тих територій, де вони проживають. Згідно з даними ЗМІ, приблизно 200 тисяч жителів Закарпатської області вже мають угорські паспорти. У світлі ініціативи Президента П. Порошенка про прийняття Верховною Радою Закону України про громадянство, у якому пропонується припинити українське громадянство осіб, що мають громадянство іншої країни, це може

призвести до ускладнення українсько-угорських стосунків.

І останнє. Пов'язане насамперед з ростом у двох країн право-радикальних настроїв у політиці та відповідним посиленням партій націоналістичної спрямованості. Саме цей фактор може стати каталізатором загострення українсько-угорських стосунків, ризику реваншизму з вимогами повернення материнських територій до Великої Угорщини. Але з урахуванням того, що країна взяла на себе відповідні зобов'язання у зв'язку з членством в НАТО та ЄС, будь – які територіальні претензії до сусідів з боку Угорщини виключені.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Віце-прем'єр Угорщини: «Автономія – мета та майбутнє закордонних угорських меншин». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mukachevo.net/ua/news/view/197237>. Назва з екрану.

2. Посла Угорщини викликали до МЗС України через заклик угорського віце-прем'єра створювати автономії в сусідніх країнах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.interfax.com.ua/news/political/410842.html>. Назва з екрану.

3. История Центрально-Восточной Европы. Часть I / Наталья Алексюк, Даниэль Бовуа, Мари-Элизабет Дюкре [и др.; пер. с фр.: М. Ю. Некрасов и др.]. СПб.: Изд-во «Евразия», 2009.

4. Шимов Я. Перекресток Центральной Европа на рубеже тысячелетий. М.: Изд-во Фонд науч. исслед. «Прагматика культуры», 2002.

5. Європа після Першої світової війни (1919 – 1923) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/wwwalinanakonechna/ucasniki-vijni>. Назва з екрану.

6. Шипка Н. Угорська національна меншина як чинник формування українсько-угорських міждержавних політичних відносин (1991–2006 рр.)– Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2007. – Випуск 19. – С. 208–216.

7. Ткач Д. Сучасна Угорщина в контексті суспільних трансформацій: Монографія. – К.: МАУП, 2004. – 480 с.

8. Декларація про принципи співробітництва між Українською Радянською Соціалістичною Республікою та Угорською Республікою по забезпеченню прав національних меншостей // Збірник чинних міжнародних договорів України. – Т.1. – К., 2001. – С. 269–274.

9. Товт М. Визначення поняття „корінний народ” і „національна меншина” у міжнародних документах // Кримські татари: „національна меншина” або „корінний народ”: Матеріали „круглого столу” – К. – 1999. – С. 43 - 48.

10. Закон Угорської республіки LXXVII «Про права національних та етнічних меншин» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nek.gov.hu/data/files/85.199673.pdf>. Назва з екрану.
11. Етнополітика в Україні: Документи та матеріали / Під ред. В. Євтуха. – К.: Державний комітет України у справах національностей та міграції, 1998. – 435 с.
12. Варфалви А. Права и действительность // Представительная власть: мониторинг, анализ, информация. – 1997. – №18. – С. 13–19.
13. Товт М. Проблеми угорської національної меншини в сучасній Україні // Нова політика. – 1997. – № 3. – С. 24 – 27.
14. «Громада», часопис Товариства української культури Угорщини. №2 (126), квітень – червень 2014 р. С.1.
15. Конституція України. – К.1997. – С.6.
16. Україна: утвердження незалежної держави (1991-2001). – К., „Альтернативи”, 2001.-С.385.
17. Відомості Верховної Ради. – К.1992, №36. – С.529.
18. Україна: утвердження незалежної держави (1991-2001). – К., „Альтернативи”, 2001.-С.385

Ядерна стратегія Адміністрації Дональда Трампа

*Олексій Куроп'ятник,
провідний експерт у галузі безпеки
Фонду «Майдан закордонних справ»*

Перші 100 днів Адміністрації Д.Трампа не надали нам можливості зрозуміти чіткі обриси ядерної стратегії США на найближчі 4 роки. На відміну від Б.Обами, який прийшов у офіс із детально продуманою стратегією ядерного стримування, перші кроки новообраного президента виявили те тільки відсутність у нього аналогічного підходу до нової роботи, не тільки хоча б поверхового розуміння самої проблематики, але всерйоз стурбували увесь «сектор безпеки» США на перший погляд непродуманими та відверто шкідливими для національної безпеки США ініціативами та заявами.

Ще кандидатом в ході виборчої кампанії Д.Трампа висловив низку суперечливих позицій щодо цієї чутливої проблематики¹: в березні 2016 року він допускав можливість використання ядерної зброї проти ІДІЛ² та пізніше – відновлення переваги Америки в цій сфері в протистоянні із РФ попри існуючий з паритет, звинуватив Договір про

1 Donald Trump's very confusing thoughts on nuclear weapons, explained Updated by Zack Beauchamp@zackbeauchampzack@vox.com Jan 18, 2017 <http://www.vox.com/world/2017/1/18/14310168/trump-nuclear-policy-inauguration-explained>

2 Trump's nuclear wake-up call By MICHAEL CROWLEY 01/19/17 <http://www.politico.com/story/2017/01/donald-trump-nuclear-weapons-233822>

Подальші заяви представників нової Адміністрації та самого Президента щодо цієї сфери можна назвати щонайм'якше суперечливими: то він прагне подальшої ліквідації ядерної зброї та суттєвого скорочення ядерної програми США, то бідкається через те, що ядерний арсенал США є застарілим і його треба негайно модернізувати, то військовим союзникам в Європі (НАТО) та Азії (Японії та Кореї) доцільно обзавестися власними ядерними силами, щоб краще відбивати загрози

Скорочення СНО-3 у наданні односторонніх переваг РФ, і це далеко не повний перелік. Це виявило не тільки слабку обізнаність політика-бізнесмена та його радників в цій чутливій сфері, але і можливий пошук в США нових формул досягнення національної безпеки в сучасному світі.

У нашому аналізі ми будемо спиратися на позицію Адміністрації Д.Трампа після інаугурації 20 січня 2017³, яка вже формувалася командою військових професіоналів та експертів, першим з яких став міністр оборони Джеймс Меттіс, відставний генерал корпусу Морської піхоти. Проте, подальші заяви представників нової Адміністрації та самого Президента щодо цієї сфери можна назвати щонайм'якше суперечливими: то він прагне подальшої ліквідації ядерної зброї та суттєвого скорочення ядерної програми США, то бідкається через те, що ядерний арсенал США є застарілим і його треба негайно модернізувати, то військовим союзникам в Європі (НАТО) та Азії (Японії та Кореї) доцільно обзавестися власними ядерними силами, щоб краще відбивати загрози.

3 "To journalists asking me what nuclear policies Trump will adopt: I have absolutely no idea," James Acton, the director of the Carnegie Endowment for International Peace's Nuclear Policy Program, wrote [two days](#) after Trump's upset win. "And neither, I strongly suspect, does he."

Президент заявив про те, що прагне бачити США стати лідером серед країн, які мають ядерну зброю⁴, чим здивував та занепокоїв експертів у сфері нерозповсюдження ядерної зброї не тільки в Росії, але і в США. Д.Трамп висловив стурбованість з приводу відставанням ядерного потенціалу США та односторонніх вигод для Росії в наслідок укладання угода про скорочення СНО-3 із РФ.

Адміністрація Б.Обами проводила політику скорочення ядерного озброєння, однак одночасно запустила потужну та коштовну програму модернізації залишку. Експерти США вважають ядерну програму Адміністрації Б.Обами, найбільш потужною та сучасною в світі. Згідно з угодою про скорочення СНО-3 від 2010 року ядерний арсенал США сьогодні менше встановлених лімітів на лютий 2018 року десь на 200 боєголовок, оскільки частина атомних підводних човнів наразі проходить переобладнання стартових установок. Проте їх конверсія скоро завершиться і кожний човен буде нести по 80-100 боєголовок. Водночас, РФ має десь на 200 боєголовок більше за встановлені ліміти, однак значна частина носіїв (МКБР SS-18, SS-19) давно вичерпали свої ліміти експлуатації

4 Trump's call for US nuclear supremacy raises questions By Nicole Gaouette, February 26, 2017, <http://edition.cnn.com/2017/02/25/politics/trump-nuclear-arsenal/>

і будуть зняті з чергування, відтак до лютого 2018 року, паритет буде знов відновлено.

Ряд експертів наполягають на необхідності модернізації усього ядерного потенціалу в частині носіїв – тактичної та стратегічної зброї протягом 10 років, що буде потребувати щорічних витрат в розмірі 40 млрд. дол. Такі великі витрати створюють потужні виклики для державного бюджету США: нова Адміністрація Д.Трампа заявляє, що з огляду на перспективу скорочення ядерних потенціалів в рамках угоди про СНО-3 варто також скоротити і ядерну програму США, з чим експерти⁵ не погоджуються.

27 січня 2017 року, тобто відразу після інаугурації Д.Трампа за традицією наказав міністру оборони США переглянути ядерної доктрини (Nuclear Posture Review (NPR)), однак напрямки змін залишаються для експертів поки невідомими. Останній раз в квітні 2010 році Б.Обама презентував відкриту частину такої доктрини, в якій збузив перелік випадків застосування ядерної зброї. Відомо тільки, що нове керівництво Пентагону не підтримує ідею створення ударного безпілотників з ядерними бомбами. Російські експерти прогнозують, що Д.Трампа додасть нові напрямки модернізації ядерної

зброї та залучить КНР до процесу скорочення стратегічного ядерного озброєння⁶.

Тут слід визнати, що теорія застосування ядерної зброї, розроблена в 40-50-х роках в США та скопійована в СРСР, в останні роки зазнала небезпечних змін, відтак актуальність ядерних сил знов зросла. Коли на початку 1970-х років ядерні потенціали США та СРСР досягали обсягів більше 70 тисяч зарядів, прийшло розуміння, що подальша ядерна гонка переваг не надає жодній стороні. Доцільним стало витрачати гроші на скорочення ядерних озброєнь. Однак усе має свої наслідки, і стрімке скорочення ядерних озброєнь також. К моменту приходу до влади команди Д.Трампа, коли США та РФ завершують третій етап взаємного скорочення ядерних озброєнь (Договір про скорочення СНО -3 діє до лютого 2018 року + 3 роки), скоротивши перед цим по 80% своїх арсеналів, у лідерів ядерних супердержав виникло відчуття, що нинішній обсяг ядерних озброєнь у разі ядерного конфлікту вже не призведе неминуче до глобальної катастрофи, що обмежений ядерний конфлікт можливий як варіант силових дій регіонального рівня.

Це хибне відчуття, але воно почало існувати і відбилосся в публіч-

6 Trump's Nuclear Doctrine May Involve China in Strategic Arms Reduction 11.02.2017 <http://fortunascorner.com/2017/02/21/trumps-nuclear-doctrine-may-involve-china-in-strategic-arms-reduction/>

5 Martin, of Peace Action

***Проблема ядерної стратегії нової
Адміністрації США не тільки є вкрай
актуальною, але набула цього разу
безпрецедентного характеру***

них заявах Д.Трампа: в березні 2016 року він говорив про жахи, які несе ядерна зброя і завіряв, «бути останньою людиною, яка застосує ядерну зброю, тому що це буде «кінцем гри»⁷. Новий Президент погоджувався із необхідністю скорочення запасів ядерної зброї в світі. Водночас, на тому самому заході Трамп не виключив застосування ядерною зброєю проти ІДІЛ «якщо хтось нанесе по нам удар». Пізніше, в квітні 2017 року представник США при ООН Хейлі заявила, що США виступають за без'ядерний світ, однак за нинішніх умов відмова від ядерних озброєнь є нереалістичною.⁸

Проблема ядерної стратегії нової Адміністрації США не тільки є вкрай актуальною, але набула цього разу безпрецедентного характеру: в жовтні 2016 року 36 колишніх офіцерів Пентагону, які відповідали за запуск ядерних ракет, звернулися із відкритим листом до суспільства, в якому поставили під сумнів лідерські та професійні здібності Д.Трампа як головнокомандувача у разі ядерної атаки, звернули увагу на його схильність

7 March 2016 MSNBC, Trump's nuclear wake-up call, By MICHAEL CROWLEY 01/19/17 <http://www.politico.com/story/2017/01/donald-trump-nuclear-weapons-233822>

8 США разом із КНР, РФ, Великобританією та ще 30 країнами, які мають ядерну зброю або ядерні технології, відмовилися навесні 2017 року від участі у переговорах під егідою ООН про відмову від ядерної зброї

приймати швидкі невиважені рішення та ігнорувати експертну думку, його погану обізнаність щодо базових військових справ, особливо в частині ядерної зброї, та вміння вести міжнародні справи. Критики Д.Трампа вказують на авантюризм його характеру та стурбовані тим, що для застосування ядерної зброї Президент США не потребує ані погодження із Конгресом, ані із своїм Кабінетом або будь з ким. Хіба що Міністр оборони США може завчасно попередити чергових бойових офіцерів у Пентагоні, які відповідають за передачу сигналу, проігнорувати такий наказ, однак невідомо чи вони зроблять таке. Теза про необмежені повноваження Президента для надання наказу про ядерну атаку використовувався штабом Х.Клінтон під час президентської кампанії в 2016 році для дискредитації Д.Трампа.

Значного відчуття невизначеності додає безлад із формуванням команди радників, в першу чергу, в РНБ та в Департаменті енергетики, який насправді відповідає не за енергетику, а за модернізацію ядерної зброї: новий міністр Рік Перрі, колишній губернатор Техасу із досвідом в нафтогазовому бізнесі, не обізнаний в цій сфері, він колись навіть пропонував взагалі скасувати це міністерство.

Як це не дивно але в сфері ядерного протистояння нова Адміні-

страція Д.Трампа має найбільший негайний виклик не з боку войовничої Росії В.Путіна, яка веде модернізацію паритетного із США ядерного озброєння, а маленької Північної Кореї, економічного банкруту та світової парії. Команда Д.Трампа має бути вдячною попередникам за те, що ядерна програма Ірану, яка багато років серйозно турбувала Адміністрацію США, була зупинена спільними міжнародними зусиллями в 2015 році, а керівництво КНР, попри войовничість в сфері звичайних озброєнь в регіоні Китайського моря, передбачливо утримується від перенесення напруги у сферу ядерних озброєнь. Дії нового президента США, зокрема його твіт від 22 грудня 2016 року про те, що США мають посилити та розширити свої ядерні арсенали, тільки погіршують ситуацію з Пхеньяном.

Режим у Пхеньяні є узурпаторським, але не самогубцем або божевільним. Все що він прагне, так це захиститися від зовнішнього повалення, і для цього йому потрібна обмежена кількість ракет середньої дальності наземного базування в якості фактора стримування, а в перспективі – невеликий флот дизельних підводних човнів з ядерними ракетами, здатними вражати цілі в Японії та в США, і який можна сховати від знищення у власних прибережних водах. Кожне випробування ядерних боєголовок та ра-

кет наближає його до цієї мети. При цьому протягом останніх 25 років США не спромоглися створити для цієї мети серйозних перешкод.

Довідкова інформація: Тільки протягом 2016 року ця країна провела випробування 2 ядерних пристроїв, запустила 20 балістичних ракет, вивела на орбіту супутник, просунулася у складних технологіях виготовлення МКБР та проведення їх підводних запусків. В лютому 2017 року Північна Корея знов здійснила пуск МКБР, демонстративно загрожуючи не тільки військовим союзникам США у Східній Азії Японії та Кореї, але і наближається до здатності наносити удари МКБР по цілям на континентальних США. Лідер країни Кім Джонг-ан у своїй новорічній промові попередив, що програма розбудови сил самооборони буде продовжена, в основі якої ядерні сили, а воєнна доктрина на випадок війни передбачає упереджувальний ядерний удар. При цьому технології цієї країни невдовзі дозволять вражати цілі на континентальному США.

До Трампа американські Адміністрації - від Клінтона до Обами - без успіху намагалися вирішити цю проблему. Проте, проблема не в тому, що у США немає ресурсів для протидії цій загрози, а в тому що новій Адміністрації США все ще бракує плану дій (на що вказує тиха

Жорсткий фінал С.Хуссейна в 2003 році та М.Каддафі в 2011 році посилили мотивацію для керівництва режиму у Пхеньяні прискорити ядерну програму. Сподівання Б.Обами на те, що Пхеньян просто збанкрутує під тривалими санкціями, не виправдалися

Д.Трамп вже продемонстрував свою готовність вирішувати геополітичні проблеми суто з бізнесових позицій, у його команди є розуміння того, що саме Китай є рішенням проблеми

реакція на останній пуск), скептики висловлюють сумніви щодо здатності Д.Трампа впоратися із проблемою. Слід зазначити, що поточна поведінка керівництва Північної Кореї спровокована політикою самих США щодо заміни місцевих режимів на ліберально-демократичні. Починалося все з того, що Пхеньян був членом договору про нерозповсюдження ядерної зброї, і в 1993 році перехідний режим балансував на межі колапсу, а населення голодувало. Саме тоді режим під тиском з боку США вперше провів успішні випробування ракет і почав погрожувати виходом із договору. Б.Клінтон невдало домагався в 1994 році рамкової угоди для припинення ядерної програми в обмін на зменшення санкцій та поставки палива для легководних реакторів. Дж.Буш посилив тиск на країну «вісі зла», що спровокувало другу ядерну кризу та вихід Пхеньяну із режиму нерозповсюдження. Водночас, жорсткий фінал С.Хуссейна в 2003 році та М.Каддафі в 2011 році посилили мотивацію для керівництва режиму у Пхеньяні прискорити ядерну програму. Сподівання Б.Обами на те, що Пхеньян просто збанкрутує під тривалими санкціями, не виправдалися.

Північна Корея, за оцінками МАГАТЕ, має до 50 кг плутонію, якого вистачить на виготовлення 10 вибухових пристроїв. Наразі в

2017 році Пхеньян подвоїв свої спроможності виробляти високозбагачений уран, що дозволить йому до 2020 року мати 100 боєголовок, а невдовзі він стане спроможним запускати МКБР⁹.

Якщо поточна реактивна політика США по відношенню до ядерної програми Пхеньяну не зміниться, ризики ядерної війни значно зростуть. Така політика має ефективно включати дипломатію та тиск для створення мотивації у Пхеньяна виконувати зобов'язання по нерозповсюдженню ядерної зброї. Д.Трампу навряд чи вдасться змусити Північну Корею повністю відмовитися від ядерної програми, оскільки він перший Президент США за останні 30 років, який не прагне відновити «холодну війну» та апокаліптичні очікування ядерної війни. На відміну від своїх попередників, Д.Трампа не прагне трансформувати увесь світ у ліберальну демократію західного типу, у тому числі, Північну Корею.

Д.Трампа вже продемонстрував свою готовність вирішувати геополітичні проблеми суто з бізнесових позицій, у його команди є розуміння того, що саме Китай є рішенням проблеми. В кінці квітня 2017 року, Д.Трампа вирішив відійти від традиційної практики не вирішувати

9 Curbing the North Korean Nuclear Threat, April 2017, By Daryl G. Kimball, <https://www.armscontrol.org/act/2017-04/focus/curbing-north-korean-nuclear-threat>

політичні питання із третіми країнами за рахунок економічних інтересів нації і запропонував лідеру КНР збереження позитивного сальдо в торгівлі із США в обмін на вирішення проблеми Північної Кореї. Цей крок викликав жорстку критику з боку демократів, частини республіканців та істеблішменту, однак правда полягає у тому, що попередня практика також успіху з Пхеньяном не принесла. Проте, питання є значно складнішим: у разі колапсу режиму в Пхеньяні під боком у КНР виникне безлад з перспективою встановлення прозахідного режиму, що тільки загострить стосунки США із КНР.

Рекомендації для України

Проблема ядерної програми Північної Кореї несе для України як уроки, так і ризики. Уроком є те, що зусилля Заходу із введення санкцій, погроз, ізоляції, порівняно слабкої країни з узурпаторським режимом, який має ядерну зброю, може взагалі не мати жодного ефекту, якщо йдеться про виживання режиму. Ризиком є те, що провал чергової спроби вирішити проблему (або знов відкласти рішення на невизначений час) веде до дискредитації супердержави, висвітлює її слабкість перед союзниками та дружніми країнами, та призводить до зростання у вивільненому політичному просторі впливу іншої супердержави, у даному випадку Китаю та РФ.

З приходом нової Адміністрації у Білий дім відносини США та Росії входять у нову фазу: з одного боку Трамп заявив про готовність покращити відносини між країнами, а з іншого закликав суттєво посилити ефективність національних збройних сил, включаючи ядерний арсенал, розширити можливості ПРО США, суттєво посилити бойові можливості звичайних сил, реформувати та відновити дієвість НАТО.

Проблема загострення ядерного протистояння РФ із США справді турбує нову Адміністрацію США і полягає у тому, що стратегічні ядерні сили США та система ПРО не спроможні захистити континентальні США від ядерного удару Росії у відповідь.¹⁰ Навіть у разі швидкого нарощування ядерних арсеналів та нанесення неочікуваного удару по РФ США все одно понесе неприйнятні втрати: тільки 145 боеголовок з наземних мобільних установок влучать по об'єктах в США, загинуть 22 мільйона душ.¹¹

Перед самою інаугурацією Д. Трамп зробив через газету Times of London бізнес-пропозицію до РФ у сфері ядерних озброєнь – запропо-

10 What Trump Doesn't Get About Nukes, Will Trump come to his senses in time to avert an arms race and a nuclear war? By BRUCE BLAIR, February 11, 2017 <http://www.politico.com/magazine/story/2017/02/trump-putin-call-nuclear-weapons-214768>

11 according to a new study by Global Zero

Модернізація звичайних та ядерних сил США, їх швидке розміщення в Європі надасть дві негайні переваги: це покаже рішучість США виконувати свої безпекові зобов'язання перед союзниками по НАТО та змусить Європу збільшити свої оборонні витрати та посилити бойові спроможності НАТО в Центральній та Східній Європі

нував односторонню ліквідацію ядерної зброї в обмін на зняття санкцій. Керівництво РФ холодно відхилило таку пропозицію, оскільки не зміщує торгівлю з національною безпекою: перший постріл Трампа пішов у «молоко». Наступний крок був зроблений через тиждень 28 січня: в телефонній бесіді з В.Путіним Д.Трамп не тільки виявився необізнаним щодо суті нової угоди 2010 року про скорочення СНО, але і необачно поквапився оголосити її не вигідною для США, що не відповідає консолідованій точці зору в секторі безпеки США.

Щоправда, Д.Трамп не перший з Президентів США який робить такі промахи – в 1980 році Р.Рейган також почав із залякування СРСР ядерною атакою, але через 6 місяців змушений був докорінним чином змінити курс.

Модернізація звичайних та ядерних сил США, їх швидке розміщення в Європі надасть дві негайні переваги: це покаже рішучість США виконувати свої безпекові зобов'язання перед союзниками по НАТО та змусить Європу збільшити свої оборонні витрати та посилити бойові спроможності НАТО в Центральній та Східній Європі, як про це заявив новий міністр оборони під час слухань в Сенаті. Все це стане протипагою для російських ядерних погроз в час, коли військовий бюджет РФ потрапив у скрутну ситуацію. Саме санк-

ції спільно із нарощуванням звичайних озброєнь в Європі здатні ефективно протистояти ядерним силам РФ.¹²

До кінця свого першого терміну перебування на посаді Адміністрації Д.Трампа треба визначитися із ключових моментів нової національної ядерної стратегії, а саме:

1. Чи будуть США продовжувати термін дії угоди про скорочення СНО-3 із РФ на наступні 5 років, зберігаючи в такий спосіб як тенденцію до скорочення ядерних озброєнь, так і верифікаційний механізм,
2. Або Адміністрація США започаткує та проведе переговори з укладання якоїсь нової угоди із РФ із ядерного стримування,
3. Або буде проводити подальшу ядерну політику поза межами будь-яких угод із РФ, не притримуючись якихось лімітів та не використовуючи існуючих верифікаційних механізмів.

Відповіді на ці питання нова Адміністрація США поки що не надала. Проте, в останні місяці низка експертів США заговорила про вірогідність ядерного конфлікту США із РФ з огляду на агресивну поведінку останньої, хоча сам Д.Трамп висловлювався за тепліші відносини із цією країною, підкрес-

¹² Bring Russia to the Table and Promote America's Security, The Art of the Deal by Stephen Blank and Peter Huessy February 2, 2017 <https://www.gatestoneinstitute.org/9877/american-security-russia>

ливши, що «ядерна зброя має бути суттєво скорочена». Проте, факти є такими:

1. В грудні 2006 року Наукова рада з питань оборони (Defense Science Board) представила для нового Президента доповідь з рекомендаціями щодо більш гнучкого обмеженого використання тактичного ядерного арсеналу США з низькозбагаченим ураном в Європі в ході ймовірного конфлікту із Росією¹³. Стратегія застосування такої ядерної зброї - оманливо проста: для припинення конфлікту треба провести його ескалацію до достатнього рівня. Саме застосування боєприпасів з низько збагачений ураном має сигналізувати супротивнику, за задумом, про вашу боже вільність та рішучість застосувати звичайну ядерну зброю – тактика, розрахована на залякування¹⁴. І в цьому її авантюризм та нереальність – кожна ядерна атака неминуче переходить у повномасштабний ядерний конфлікт на суцільне знищення.

13 A Both/And Approach: Next Steps on Disarmament and the Role of the Ban Treaty, Remarks by Daryl G. Kimball, Executive Director, Arms Control Association, Roundtable on “Global and Regional Nuclear Orders in a Moment of Geopolitical Uncertainty», Thursday, March 16, 2017, United Nations, UN Delegates Dining Room, <https://www.armscontrol.org/events/2017-03/both-and-approach-next-steps-disarmament-role-ban-treaty>

14 A Nuclear War by Tyler Durden Feb 28, 2017 <http://www.zerohedge.com/news/2017-02-27/heres-how-deep-state-trying-lead-trump-nuclear-war>

2. Окремі конгресмени та сенатори, включаючи сенатора Тома Коттона (Sen. Tom Cotton (R-Ark.)), запропонували проект закону, який обмежує фінансування Організації щодо виконання угоди про всебічну заборону та випробування ядерної зброї, а також звільняє США від виконання резолюції РБ ООН від 23 вересня 2016 року про заборону на ядерні випробування. Фактично мова йде про вихід США із угоди з РФ 1996 року, яку обидві сторони підписали, але тільки РФ ратифікувала, і двері до нової гонки ядерних озброєнь з непередбачуваним результатом будуть відчинені.

Таким чином, як ми бачимо, з приходом нової Адміністрації США основи глобальної ядерної безпеки вже не можна сприймати як чинні та беззаперечні. Проблема погіршується розбіжностями у стратегічному мисленні РФ та США щодо двох моментів:

1. Вашингтон має намір захистити своїх союзників у разі нападу на них переважаючими звичайними озброєннями (РФ такого положення не має),
2. РФ готова застосувати ядерну зброю у разі загрози розгрому звичайними озброєннями, США таку ситуацію не передбачає.

Парадоксально, але концепція стратегічної стабільності як військовий базис для попередження війн та контролю над озброєннями

За останні 9 років був зруйнований канал стратегічного спілкування між керівництвом країн через відсутність регулярних зустрічей військових та прихід до влади нового покоління лідерів, більш войовничих та більш схильних виявляти неповагу один до одного

почав розвиватися, оскільки збройний конфлікт між РФ та НАТО був політично немислимим. В 2017 році сторони так само розходяться у своєму стратегічному мисленні, як і у далекому 1980 році, щодо розуміння ролі ядерної зброї, ядерного стримування та стратегічної стабільності¹⁵. Більше того, за останні 9 років був зруйнований канал стратегічного спілкування між керівництвом країн через відсутність регулярних зустрічей військових та прихід до влади нового покоління лідерів, більш войовничих та більш схильних виявляти неповагу один до одного. Все це створює небезпечні ризики збройного протистояння під час військових навчань сторін.

ВИСНОВКИ

Республіканська Адміністрація Д.Трампа в питання ядерної зброї констатувала, що ядерні сили США (за часів адміністрації демократів) втратили частину своїх можливостей, що вона не збирається втрача-

ти лідерські позицій в цій сфері, що існуючі домовленості надають РФ односторонні переваги¹⁶. Американські експерти ставлять під сумнів обґрунтованість усіх позицій.

По-перше, ставиться під сумнів (а фактично спростовується) намір Д.Трампа зберігати перевагу в сфері ядерних озброєнь, оскільки ніякої переваги насправді немає, а є паритет, зафіксований верифікаційним механізмом (правом сторін на 18 неочікуваних щорічних перевірок) згідно договору СТАРТ-3 2011-2018 рр.

По-друге, спростовується твердження Президента про застарілість ядерного потенціалу США у порівнянні до російського. Зокрема, С.Пайфер вказав на надійність основних МКБР «Трайдент Д5», які за 30 років дали збій тільки у 2-3 випадках, чого не скажеш про випробування нових російських МКБР.

По-третє, експерти не погоджуються із твердженням Д.Трампа про «недбале ставлення» Адміністрації Б.Обами до модернізації ядерного арсеналу США. Хоча його формальна модернізація ще не почалася, тим не менше бюджет на підтримання та вдосконалення існуючого арсена-

15 Understanding the US–Russia Nuclear Schism, Alexey Arbatov, 20 March 2017, Publication: Survival: Global Politics and Strategy April–May 2017 http://www.iiss.org/en/publications/survival/sections/2017-579b/survival--global-politics-and-strategy-april-may-2017-89ac/59-2-06-arbatov-3be5?mkt_tok=eyJpIjoiTlRnNU9ETTNAR013Tm1ZMSIsInQiOiJNVepHWjBoZVB4NXlQempTY3JvdElvN3kwODl0a2REYm9CT3o1NDBUcHJlRzZjdmVleE84RGRKeCsyR1Eyb2tjNGQwRlIHT2lxdmhya1FEZU16M291b0RQVUpFelZJSHJyUjBNOUszTWtiOUowc0RxeSEJoOGhmNEJDsnVqSURkaSJ9#.WNQ5iGkYn6I.facebook

16 Steven Pifer, director of arms control and nonproliferation at the Brookings Institution, who said he and other experts are «just not sure where Trump's getting his information.» «I know of no senior American military officer who says 'I would like to trade American nuclear forces with anybody else.'»

України веде війну із однією з двох ядерних супердержав і прагне її принаймні не програти, при цьому намагається отримати військову допомогу від антипода РФ у ядерному протистоянні. Відтак, нам важливо мати чітке розуміння ядерних стратегії обох країн

лу значно перевищує мізерні кошти, які виділяє на аналогічні цілі керівництво РФ. Різниця в бюджеті настільки разюча (1 трлн. дол. США протягом останніх 30 років та 400 млрд. дол протягом наступних 10 років)¹⁷, що експерти навіть схильні називати це «ескалацією ядерних озброєнь з боку США». В цьому контексті навіть висловлюються побоювання, що програма модернізації ядерного арсеналу США, зважаючи на тренд договору СТАРТ-3 до його скорочення, передбачає занадто великі кошти в умовах бюджетного дефіциту США і потребують скоріше скорочення або переорієнтації на інші типи озброєнь, які Пентагон зможе реально застосовувати.

---

¹⁷ Trump's call for US nuclear supremacy raises questions By Nicole Gaouette February 26, 2017 <http://edition.cnn.com/2017/02/25/politics/trump-nuclear-arsenal/>

По-четверте, скорочення ядерних озброєнь та умови договору СТАРТ-3 були схвалені не тільки керівниками Пентагону та військовими експертами США в 2010 році, але і значною частиною провідних сенаторів та конгресменів від республіканців.

Заяви про ядерну перевагу мають бюджетні наслідки (або обмеження) та відповідну реакцію супротивників (Росія) і недружніх та нейтральних країн (Південна Корея та Іран, КНР), яка призведе до зростання ядерної конфронтації у світі. Україна веде війну із однією з двох ядерних супердержав і прагне її принаймні не програти, при цьому намагається отримати військову допомогу від антипода РФ у ядерному протистоянні. Відтак, нам важливо мати чітке розуміння ядерних стратегії обох країн.